Міністерство освіти та науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет

Катедра української літератури
імені акад. Михайла Возняка

Поезія Петра Скунця як ідейно-естетичний феномен шістдесятницького руху

Магістерська робота
студентки ІІ курсу групи ФЛУм-21с
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
(освітня програма “Українська мова та література”)
денної форми здобуття освіти
Камінецької Тетяни Андріївни

Науковий керівник – д.ф.н. проф. Печарський А. Я.

Львів – 2021

Зміст

Вступ.....3
Розділ 1. Поезія шістдесятників в історико-літературному процесі.....7
Розділ 2. Феномен творчості Петра Скунця: ідейно-естетичний аналіз 20
Розділ 3. Петро Скунць в контексті епохи шістдесятництва 42
Висновок.....76
Список використаної літератури.....80

Вступ

Петро Скунць (1942-2007) – самобутній закарпатський письменник, знаний як і в Україні, так і закордоном, перекладач, журналіст, редактор, член Національної спілки письменників України з 1961 року.

Петро Скунць відомий як талановитий поет. У його творчому доробку є чимало збірок поезій: «Сонце в росі» (1961), «Верховинська пісня» (1962), «Полюси Землі» (1964), «Погляд» (1967), «На границі епох» (1968), «Всесвіт, гори і я» (1970), «Розп'яття» (1971), «Розрив-трава» (1979), «Сейсмічна зона» (1983), «Спитай себе» (1992), «Один» (1997), «Нічні портрети» (2003).

Закарпатський митець реалізував себе не тільки як поет, а й як перекладач, адже знав доволі багато різних мов, як-от: німецьку, абхазьку, азербайджанську, башкирську, білоруську, молдавську, осетинську, словацьку, таджицьку, татарську, угорську, чеську, чеченську, російську. Його перекладні твори виходили окремими книгами та й у різних літературних збірниках, наприклад серед книг: «Зоряниця» (1985 р.); «Голуба мандрівка» та «Рокам подвоєно ціну» (1979 р. і 1996 р. – з німецької мови твори Ольги Рішаві, котра жила і працювала на Закарпатті).

З 1957 року П. Скунць розпочинає журналістську діяльність. А з 1964 року стає членом Спілки журналістів. Протягом цього часу він видає багато критичних статей, пише рецензії, нариси. Петро Скунць не був осторонь від політичних діянь та історичних подій, тому в 1986 році пише політичні статті, у яких відкрито виступає та розповідає про прагнення та його підтримку щодо створення незалежної України.

Петро Скунць вважається одним із найталановитіших закарпатських письменників, який надихався своїм краєм та переймався його минулим і майбутнім. Не байдужий до суспільних та політичних справ, він стає організатором і першим головою Народного Руху на Закарпатті. На початку 90-

х років з’являється газета «Карпатська Україна», а Петро Скунць стає редактором цієї незалежної першої газети. У поета були моменти затишшя творчости, коли він зайнявся більше політичним життям.

Петро Скунць ставав неодноразово лауреатом премій, навіть подавався на Шевченківську нагороду за бажанням Бориса Олійника. Метою його було те, щоб просто врятувати одне із своїх творінь – книга «Розрив-трава», яку намагалися знищити.

Він був лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка за збірку «Спитай мене», літературних премій імені Андрія Малишка (1986 р. за твори, опубліковані в журналі «Дніпро»), імені Д. Вакарова (комсомольська) та імені Ф. Потушняка (1999 р.). Також у 2003 році нагородили поета «За розвиток регіону» та орденом «За заслуги» ІІІ ступеня у 2006 році.

Актуальність дипломної роботи зумовлена потребою популяризувати такого самобутнього українського автора, яким був Петро Скунць, та його поетичний доробок.

Об’єкт: збірки поезій Петра Скунця від 60-х років до 2000-х: «Сонце в росі» (1961), «Верховинська пісня» (1962), «Полюси Землі» (1964), «Погляд» (1967), «На границі епох» (1968), «Всесвіт, гори і я» (1970), «Розп’яття» (1971), «Розрив-трава» (1979), «Сейсмічна зона» (1983), «Спитай себе» (1992), «Один» (1997), «Нічні портрети» (2003).

Предмет: поезія Петра Скунця в контексті шістдесятництва.

Петро Скунць спочатку як молодий поет, а потім уже із своєю скунцівською манерою письма, що зацікавила увагу різних критиків, як-от: В. Марка, Т. Салиги, В. Моренця, В. Попа, М. Слабошпицького, Ю. Балеги, В. Брюховецького, І. Зуба, М. Ільницького, Р. Кудлика, Н. Ференц та інших.

«П. Скунця впізнаєш, у нього свої теми, свій неординарний стиль. З-поміж інших виділяється він масштабністю, драматичністю мислення, відвертістю, афористичністю, а то й несподіваністю думок, публіцистично

загостреним стилем. Його ніколи не звинувачували в дрібнотем'ї, бо з кожного факту, події він може видобути максимум думок і поезії» [76, с. 111].

Петро Скунць проявив себе в різних аспектах, був задіяний, як поет і як громадський діяч. Його творчість досліджував і П. Іванишин, і О. Ігнатович. Петро Іванишин написав монографію «Петро Скунць. Силует митця на тлі епохи» у 1999 році, у 2002 році – «Поезія Петра Скунця: художнє вираження національно-духовної ідентифікації ліричного героя», та О. Ігнатович дисертацію «Творчість Петра Скунця: проблематика та художня еволюція». Ще його творчі доробки та життєві перепитії досліджувала вона під назвою «Петро Скунць. Літературо-критичний нарис», а також літературознавець Тараса Салиги «Петро Скунць. Всесвіт, гори і він».

Петро Іванишин у першій монографії «Петро Скунць. Силует митця на тлі епохи», як у великому точному досліджені, вималював стежку Петра Скунця та виокремив чотири етапи творчості поета. Сама назва цієї праці надає розуміння того, що йдеться про становлення митця, як самобутнього закарпатського поета на тлі епохи.

А в «Поезії Петра Скунця: художнє вираження національно-духовної ідентифікації ліричного героя» учений досліджує творчість поета в руслі національно-екзистенціальної методології, а також особливості формування «Я» та має окремий розділ про поеми «На границі епох» та «Розп'яття», про екзистенційні модуси в першій та про актуалізацію архетипів національного несвідомого в другій.

Петро Іванишин стверджує, що «формуючи власну ідентичність... в умовах дегуманізуючої системи, утверджує передусім певний тип національної спільноти, реалізуючи так українську націю. Автор відверто виступає в дусі національно-екзистенційної традиції ... котра з часів Т. Шевченка і Лесі Українки твердо стояла на позиціях пріоритету боротьби за збереження національної ідентичності...» [21, с. 135].

Олександра Ігнатович у монографії «Творчість Петра Скунця: проблематика та художня еволюція» поглиблено дослідила творчість з різних аспектів – Петро Скунць як перекладач та журналіст. Визначила й систематизував його творчий доробок та вказала на взаємопов'язаності трьох аспектів творчості: поетичного, перекладацького та журналістського.

Письменник як майстер слова має свій індивідуальний стиль, через який проявляються його риси як поета, він використовує певні засоби в текстах та має свою індивідуальність щодо мовних виражень думок. Про це говорять різні дослідники, які торкалися його творчости: Т. Салига, Р. Кудлик, М. Ільницький, В. Моренець, В. Поп, О. Ігнатович та ін.. Також його стиль досліджували В. Виноградов, А. Федоров, Б. Томашевський, Р. Будагов, Л. Тимофеєв, А. Ревякін, А. Докусов, Г. Поспелов, Ю. Бондарев, Т. Бугайко, Є. Пасічник, С. Єрмоленко, Л. Ставицька, Н. Сологуб, Н. Волошина та інші.

Мета: довести, що поезія Петра Скунця – це феномен шістдесятницького руху.

Мета роботи передбачає реалізацію таких **завдань**:

1) увести Петра Скунця в контекст шістдесятницького руху як поета-закарпатця;

2) скласти порівняльну характеристику творчих доробків митців 60-х років;

3) простежити художню еволюцію поезій;

4) розкрити сюжетотворчі деталі поезій.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

.

Розділ 1

Поезія шістдесятників в історико-літературному процесі

Поезія Петра Скунця звичайно зацікавила чимало дослідників, які зусібіч намагалися розглянути його творчість під різними кутами, адже кожна збірка від першої й до останньої несе в собі відображення певного становлення Петра Скунця як поета та, зокрема, людини, в творчости якої відображаються події, в яких він перебував та які закарбував на папері.

Петро Скунць відомий своїми творами, віршами та перекладами. Про його походження із Закарпаття говорили чимало, адже це неабияк вплинуло на його творчість. Роман Кудлик говорив, що Петро Скунць зумів стати великим явищем всеукраїнської літератури та водночас не забував про свій закарпатський дух та про літературні традиції свого краю.

Автору належить поважне місце серед письменників Закарпаття XX століття. Він став важливою частиною становлення України та свого регіону як поет-шістдесятник.

Колись Федір Потушняк сказав, що чоловіки закарпатці більш раціональні та люблять філософствувати: «література закарпатця є раціональною. Вона переслідує завсігди моральну філософічну ціль, позбавлена емоції». Петрові Скуцю теж притаманний раціоналізм, адже в його рядках мало поетичних засобів та багато роздумів.

Більшість уже згаданих дослідників впевнено стверджують, що Петро Скунць був шістдесятником, адже в літературі він з'явився на початку 60-х років. Саме тоді, 20 березня 1962 р., його разом із М. Вінграновським, Є. Гуцалом, І. Драчем, М. Сингаївським, Р. Третьяковим, В. Дроздом, В. Шевчуком прийняли в Спілку письменників України. Є певні думки про те, що насправді він не був дотичний до угрупування шістдесятників, окрім Спілки письменників СРСР, де був наймолодшим серед усіх, тому й не належить до так званих «шістдесятників», але, аналізуючи його творчі доробки та життєві

коливання, сміло можна заявити про те, що тематично та хронологічно Петро Скунць – шістдесятник. Він не був осторонь політики та активно, хоч і не так прямо, протистояв системі, отже, його ідейно-естетична позиція цілком співпадає із позицією шістдесятників.

У свої ще 19 він познайомився із М. Вінграновським, І. Драчем, Є. Гуцалом, В. Шевчуком та іншими молодими шістдесятниками, з якими він підтримував зв'язок.

Багато дослідників присвячували свої роботи вивченню творчости Петра Скунця в епоху 60-90-х років. Серед письменників, які зверталися до поетичної творчості митця, – О. Гончар, П. Загребельний, І. Чендей, С. Пушик, Ю. Шкробинець, В. Басараб, Р. Кудлик, П. Осадчук, Ф. Кривін та інші, а серед літературознавців – В. Брюгген, В. Брюховецький, І. Зуб, М. Ільницький, М. Малиновська, В. Марко, О. Мишанич, В. Моренець, В. Поп, С. Пойда, Т. Салига, М. Слабошпицький, Д. Федака, А. Шлепецький.

М. Ільницький, П. Іванишин, Т. Салига, В. Поп, В. Марко , В. Моренець зазначали, що Петро Скунць – поет епохи 60-90-х років, вони систематизували поетичні доробки поета. О. Мишанич досліджував специфіку творчости автора та зазначив, що на українському Парнасі поет найкраще представляє самобутність Закарпаття.

За словами Б. Тихолоза шістдесятники пройшли чималий шлях від «дітей війни» до «лицарів національного відродження», через це пройшов і наш поет, адже в творчих доробках ми можемо помітити його еволюцію як поета-закарпатця.

Шістдесятництво – це унікальний рух 60-х років XX століття, що має назву часу, коли виник, у період тимчасового послаблення радянського режиму. Це феном XX століття, який прийшов після смерті Сталіна, коли наче почалась реабілітація після репресій та уповільнився процес русифікації, тому почалася десталінізація – період «відлиги», коли до влади прийшов Хрущов. Усе

почалося із XX з'їзду КПРС, коли М. Хрущов у своїй доповіді розвінчав культ Сталіна. Після таких подій почалися зміни повсюди: в Україні та в інших країнах. У цей період молоді письменники, поети відчули свою свободу й утворювалися нові клуби, які гуртували українську інтелігенцію. Так і появилися шістдесятники, які гучно почали розповідати й показувати свою творчість у 60-х роках.

Цей рух починався із поезії, але згодом настільки розрісся, що й проявлявся не лише в літературній сфері, а й у науковій, політичній та філософській.

В. Стусом вважав: «Сила поезії саме в тому, що в ній зберігається нерозщеплена конкретність навколишньої реальності, де є і своя краса, і своя мудрість, і своя етика», що у свою чергу зумовлює його вкрай негативне ставлення до так званої «галузевої» поезії: пейзажної, філософської, ліричної, дидактично-баєчної, публіцистичної», оскільки тільки «синтезування ліричного, епічного і драматичного начал може дати справжнього поета» [91, с. 143].

Кожен із дослідників чи шістдесятників мав свою думку щодо цього період, руху. Євген Сверстюк, як шістдесятник, говорить про цю епоху так: «Шістдесятники – велике явище другої половини XX століття, дивне своєю появою в непевну пору відлиги і стоїчним протистоянням неосталінізмові та живучою енергією в пору лібералізації. Може найвидатніше явище в Одіссеї нашого відродження» [65, с. 24].

О. Пахловська зазначала, що «шістдесятництво народжувалося як новітнє відображення культурного синтезу 20-х років і як вияв іманентної енергії естетичного оновлення» [50, с. 78].

М. Ільницький глобалізує цей рух, бо вважає, що «рух культурницький приховував у собі тенденцію до переростання в рух загальнонаціональний і

політичний, що в остаточному результаті був спрямований на здобуття державної незалежності» [34, с. 5].

Поет був одним із шістдесятників, тому сам частиною цього руху та торкався болючих тем, які з того періоду життя лягли в основу їх творів, як зазначає І. Дзюба, ототожнюючи шістдесятників із дітьми війни.

На думку письменника Ю. Андруховича: «Україна – поезієцентрична країна, в якій поезія становила один із небагатьох шансів національного чи принаймні мовного виживання. З другої половини XIX ст. «поет і поезія в українській традиції набувають виняткового суспільного значення, писання віршів прирівнюється до визвольної боротьби, слово до зброї, індивідуальне й інтимне відтіснено далеко на задній план, як того й вимагає армійська дисципліна. Поета уявляють уже не просто речником, а національним месією, поезію ж – найвищою громадянською місією» [22, с. 168].

Однією із перших тем шістдесятників була тема з антивоєнними мотивами, яку зустрічаємо і в самого Петра Скунця. Наприклад, в поезії «Заповнена анкета» автор образно змальовує всю трагедію народження через призму війни:

Війна сліпила смертоносним блиском,
Не розуміла, що одну з ялин
Не для труни зрубали, для колиски:
У Верховини народився син. [82, с. 23]

Деякі дослідники вважали, що шістдесятництво – це не просто епоха чи рух, це щось більше, це світосприйняття, це певний тип відчуття себе в суспільстві. Назва цього руху, як вказує М. Ільницький, появилася не одразу, тому доцільно говорити про те, що шістдесятництво виникло з більш глобальним підґрунтям, адже тепер вдома нам назва тоді об’єднала певну когорту людей за допомогою спільних тем, болючих переживань, спільних ідей та прагнень, які вони порушували в своїх творах й за які виступали в житті.

Богдан Тихолоз, досліджуючи цю епоху 60-х років, висунув ще одну причину, що об’єднувало тих, хто сміло вступав у гуртки шістдесятників та тих, хто наче там не був, але його творчість, як і вірші Петра Скунця, наповнені тими ж ідеями та болісними роздумами. Ця причина – соціальне походження, адже більшість з них була простими дітьми – «сільські діти, і постійне звіряння власних помислів і діянь зі світом рідного села – істотний, майже сакральний "сюжет" їхнього духовного життя» [95, с. 9].

«Біографія Петра Скунця не з «солодких» доль людських. Його життя складалося із чорно-білих контрастів – із войовничих «так» і «ні», тобто й найсуворішій та найболючішій правді він не знаходив жодних замінників» [63].

Петро Скунць, почавши творити в 19 років, продовжив будувати дорогу, яку прокладали Шевченко й Франко. Тарас Салига зазначає, що «шістдесяті роки попереднього століття породили Петра Скунця, а Петро Скунць своєю самобутньою творчою працею творив, розбудовував шістдесяті роки» [63].

Петро Скунць походить із селища на Закарпатті, тому й тривожно сприймає усі історичні біди й наруги над його краянами та краєм. «Петро Скунць народився у тому українському краю, над яким шаленіли вітри історії, який топтали найрізніші чужинці і не раз завойовували його і його храми. Та в цьому краю народжувались духовні просвітителі і месники волі» [62].

В. Стус переконаний, що головне для сучасного поета – «зберегти власну мистецьку щирість», адже «у поезії, цій, може, найбільш інтимній галузі мистецтва, не можна заховати нічого. Вся індивідуальність мистця в ній – як на долоні» [91, с. 150].

Шістдесятників об’єднує не лише їх граничність чи індивідуальність, а ще й спільні мотиви, як-от антивоєнні, патріотичні, національні, а також інтимна, пейзажна лірики, сприймання людини як центр Всесвіту, як індивідуальності.

Наприклад, Петро Скунць часто в своїх поезіях згадував руїну війни та написав вірш «Мене придумала війна», а потім у «Заповненій анкеті», описуючи свої відчуття й своє народження використав образ війни – «сорок другого року».

Шістдесятники – це ровесники, які народилися напередоні війни, їх об'єднує спільний корінь зародження й певні історичні події, що впливали на їх життя, творчість та світогляд.

Про поезію Петра Скунця як ідейно-естетичний феном почали говорити, коли стався творчий вибух у літературі, тоді масово почали публікуватися Вінграновський, Драч, Стус, Симоненко, Гуцало. У поетичній творчости Петра Скунця проявлялися щирість, вірність правді, прагнення бути собою й незмінна любов до України, як його Батьківщини.

Головними лейтмотивами його творчости були патріотичні мотиви, не менш важливим був і прояв любови до природи й її пейзажності. Є ще дещо спільне для поетів-шістдесятників – їх шевченківські мотиви. Петро Скунць не раз говорив, що черпав натхнення в Шевченка, захоплювався ним як поетом і написав триптих «І метровим, і живим, і ненародженим», зображуючи його, як поета, що прокладав літературний шлях, якого ми маємо наслідувати і пам'ятати, він як дух нації. У його творчому доробку є поезія «Тарас», цикл «Вічна Катерина, «Тарасова мати».

Петро Скунць надихався не лише творчість великого письменника Тараса Шевченка, а й іншими надбаннями й інших письменників і поетів та його сучасників. Він твердо стояв на засадах українства. «Поет упродовж своєї творчої дороги іде до праотчих джерел, до велетів духу – Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки та ін. Ці величаві постаті, як зазначає Т. Салига, – поетові Вчителі, до яких він молиться, від яких бере енергію, намагається жити за їх чином» [63, с. 32].

О. Ігнатович у передмові до зібрання творів П. Скунця під назвою «Один» (2000) зазначає, що поет виявився чутливим до суспільно-політичної ситуації в країні, через що його творчість супроводжують суспільно-громадянська тематика та публіцистизм. Але внутрішньо, за словами дослідниці, автор налаштований до тонкого сприйняття світу, тому його поезії властиві філософські мотиви [77, с. 6].

Дослідник творчості П. Скунця П. Іванишин зауважує, що «інтерпретатор мусить враховувати ...еволюцію світогляду у П. Скунця: від імперського (радянського) через український радянський(«шістдесятницький» із вірою «в соціалізм з людським обличчям») - до національного» [7, с. 70]. Третій період світоглядної еволюції митця науковець вважає за доцільне поділити на «псевдорадянський» (1968-1985), в якому творчість П. Скунця варто розглядати в контексті третьої групи «шістдесятників» та «виразно національний» (з 1986 року).

П. Скунцю притаманний «еволюційний характер становлення світогляду.., який рухався від сліпого радянофільства через український радянський патріотизм до сповідування національної ідеї (націоналізму)» [21].

Тараса Салиги про поетичні збірки Петра Скунця, «в художньому організмі яких є корені націотрадицій, творчий досвід поетових сучасників,

досвід чужих літератур і потреба постійності естетичних змін, естетичного руху» [63, с. 41].

«Біографія Петра Скунця така, як біографія його літературних ровесників, його творчого покоління й водночас виразно не така, вона – яскраво скунцівська. Я б сказав – це біографія-метафора подібних Скунцеві літературних одержимців українністю, які часто були неадекватними імені радянського письменника тому, що не йшли на компроміс із призначенням письменницької ролі в суспільстві, не зраджували батьківських заповітів як уособлень національної честі та гідності» [63].

Умовно творчість Петра Скунця Петро Іванишин поділяє на три етапи: радяноільський, українсько-радянський або шістдесятницький та останній - україноцентричний. Дослідник керувався принципом «історичних подій», тобто відображенням у творчих доробках відбитку подій, що впливали на творчість Петра Скунця та були зображені в поезіях.

Перший етап, на думку Петра Іванишина, тривав з 1957 по 1961 рік, але він відбувався більше під впливом влади, яка намагалися зараз утвердитися, тому мала неабиякий вплив на нове покоління через різні

школи, вузи чи заходи. Під цей вплив, звісно, потрапив молодий поет. Тому й цей етап називається радянофільським. Петро Скунць черпає увесь цей вплив на свідомість та бере до уваги соцреалістичну традицію. Сюди відноситься дві перші збірки - «Сонце в росі» та «Верховинська пісня» - ліричний суб'єкт котрих «напомпований, як пина повітрям ідеями земного раю» [92, с. 166]. Сам Петро Скунць, даючи інтерв'ю в 1980 році, говорив: «символами для мене стоять, крім Миколи Бажана, Ліна Костенко, Дмитро Павличко, Борис Олійник, Платон Воронько, Микола Вінграновський, іван Драч» [69, с. 2]. Василь Стус теж був причетним до аналізу творів тих років. Він аналізував збірник радянських поетів «День поезії», у ньому теж був вірш Петра Скунця «Всесвіт, гори і я», про який Василь Стус писав, що він досить непоганий, але з «художніми зривами» [93, с. 26]. Отже, у цей період панувала соцреалістична традиція, тому ранні поезії Петра Скунця залежать від тих ідейних стреотипів того часу.

Наступний етап – українсько-радянський (шістдесятницький), окреслені 1962–1967 роками. Петро Іванишин вважає, що саме до цього етапу його привели знайомства з різними поетами, як-от з Вінграновським, Драчем, Гуцалом, Дзюбою. Цей період загалом окреслює дослідник загальними принципами, на

яких базувалася творчі доробки, як-от національно-патріотична, гуманістична, культурницька ідеї та світоглядна дволикість офіційного «шістдесятництва» [14, с. 74]. Вчений чітко зазначив, що вже збірки, які входять до цього періоду, несуть у собі нові принципи та менш піддаються впливові, а більш наповнені новими ідеями та віяннями – збірки «Полюси землі» (Ужгород, 1964) і «Погляд» (Ужгород, 1967). І зміни очевидці, адже коли Петро Скунць лише прокладав свій шлях як поета, то «починав без того зухвало-бунтарського шалу-шукання», яким були перейняті дебюти І. Драча, М. Вінграновського, В. Симоненка, В. Коротича [40, с. 7].

У його творчості є один невід'ємний атрибут, який появився ще в перших доробках і який був до останнього, це щирість. Це, як пише Петро Іванишин, категоричний імператив, який присутній у поезіях інших поетів. «Честь імені – це було те нове, про що знов нагадали шістдесятники. Симоненко чи Скунць, Бойчак чи Світличний мало схожі, але схожі за однією ознакою: «Ми бідні, але чесні» [66, с. 26].

Останній період, який виділяє Петро Іванишин, – це період 1968-1990-х років, україноцентричний. Тут уже Петро Скунць постає як становлений поет із своїми поглядами на події та його вже не змішане радянськими мотивами бачення, а чіткий український світогляд із проявами національного патріотизму. Дослідник ділить цей період ще на два підперіоди: «псевдорадянський» (1968-1985) та «виразно національний» (з 1986 по 1990-ті роки). Тут передумовами розділити ще на два підперіоди були політичні події. Адже перший відбувався під час брежнєвського «застою», а інший уже під час горбачовської «перебудови» (з 1986 року). «Псевдорядянський» підперіод починається, коли через політичні репресії шістдесятники після двох хвиль арешту, зокрема, діляться на кілька груп: «офіційне шістдесятництво, дисидентство та ті, хто не виступав відкрито. У цю групу відносять і Петра Скунця, хоча їх також не оминула влада: звільнення з роботи, цькування та

вилучення, спалення рукописів. Як і було з Скунцевою поемою «Розп’яття», коли весь тираж наказали знищити і його врятував лише певний збіг обставин. Цей підперіод був складним, певним застоєм для поета й потрясінням, адже він не тільки не видався, а й був у той час звільненим з роботи. Перед ним постало завдання – передати підтекстом правду для людей, щоб вона була непоміченою для очей та вух влади. Йому приходилося підлаштовуватися під дозволені рамки та маскувати правди слова. Сюди Петро Іванишин заносить поеми «На границі епох» (Ужгород, 1968), яку називає апофеозом вільнодумства, і «Розп'яття», а також збірки «Всесвіт, гори і я» (Ужгород, 1970), «Розрив-трава» та «Сейсмічна зона» (Київ, 1983). «Власне, імпліцитна національна заангажованість ліричного протагоніста письменника зумовила той факт, що в «сумних і смішних», за В. Моренцем, 70-х роках із «тихим ліричним мурмотінням» в поезій «перекірливий публіцистичний вірш П.Скунця зазвучав по-новому» [40, с. 13].

Другий підперіод – горбачовська «перебудова». Сюди належать збірки «Спитай себе» та «Один». У цей період в культурі появляється постмодернізм. Петро Скунць вийшов із компартії, почав займатися розвитком культури Закарпаття та активно бере участь в політичному житті. Петро Іванишин зазначає, що поет належить до антиколоніальної літератури, зокрема, через те, що їх головна ідея – це боротися за національну ідентичність, а не проти імперського насадження.

Петро Іванишин крізь призму еволюції «я» Петра Скунця вибудував структуру його розвитку, світогляду та ріст його поезій упродовж років творчости. Оцей другий етап – це етап 60-х років, як каже дослідник «із вірою в соціалізм з людським обличчям» [18, с. 10]. «Оце постійне шукання свого "Я" і переростання (а не просто заперечення) самого себе характерні для творчості поета. І скриптор, і його протагоніст зрештою дійшли до того висновку про значимість національного» [18, с. 10].

Художню еволюцію закарпатського поета простежила й Олександра Ігнатович. Вона виокремила чотири етапи становлення Петра Скунця: перший (1957-1967 роки) – етап, коли Петра Скунць від поета-початківця стає більш вправним майстром цієї справи (збірки «Сонце в росі» (1961), «Верховинська пісня» (1962), «Полюси Землі» (1964), «Погляд» (1967)); другий (1968-1971 р.) – етап активного розвитку Петра Скунця (поеми «На границі епох» (1968), «Розп'яття» (1971)); третій (1972-1983 р.) – етап зрілої поетичної творчості Петра Скунця («Розрив-трава» (1979) та «Сейсмічна зона» (1983)) та останній четвертий – поетична творчість П.Скунця з 1984 по 2000 роки, сюди відносимо збірки «Спитай себе» (1992) та «Один» (1997). Отже, бачимо близькість етапів, що виокремили два дослідники.

Отже, у кожному з етапів можна виділити певні мотиви, притаманні їм, для першого – патріотичні, соціальні та історичні, які з розвитком Петра Скунця як поета переростають у більш ніж мотиви, а певні ідеї чи проблеми. Олександра Ігнатович зазначає, що якраз сплеском, яку Петро Скунць лише трохи появляв на початку своєї творчости, згодом стає більшою силою та відчуття найглибшої проблематики 60-х років стає відповідальність кожного перед майбутнім і сучасним, зокрема поета перед народом. У першому етапі Петро Скунць створює своє індивідуальне раціоналістичне бачення та наповнює творчість своїми образними знаками. У збірках зустрічаємо небагато різноманітних жанрів, зокрема вірш, цикл та триптих. Олександра Ігнатович зазначила, що в перший період «виробилось характерне для П. Скунця бачення проблеми – від загального до конкретного».

Дослідниця виокремлює третій етап творчості, як використання поетом образу-концепції Людини, тобто у двох поемах порушуються питання, проблеми, які автор ще висував у першому етапі. А третій, звісно, також є продовженням, але тут більш глибше Петро Скунць занурюється в націю, як особистість, тобто людина і суспільство. Тут з'являються й нові мотиви – це

проблематика трьох свобод – свободи висловлювань, свободи вибору, свободи совісті. «Повною мірою відкрилося вміння поета будувати твір за допомогою антитези, “системи доказів” (М.Ільницький), які сприяють розвиткові сюжету. Наріжний камінь його поетики – полеміка, яка створює на теренах поезії справжню “арену боротьби”(М.Ільницький). І антитеза, і “система доказів”, і полеміка, які застосовуються автором при продуманій до деталей композиції та сюжетній лінії, сприяють драматизму та емоційності поезій» [18]. На цьому етапі Петро Скунць поповнює свої збірки новими жанрами, як-от цикл поезій, пісні, поеми, зокрема легенди, балади та мініатюри.

І останній етап, на якому Петро Скунць, надає переваги образам України та здійсненню його найзаповітнішої мрії – незалежності своєї держави. Тут з’являються вірші-диптихи та образність України в різних епохальних обставинах, тут вона й для поета як точка опори, як земля химер та як земля великих митців, зокрема Тараса Шевченка, адже останній розділ збірки «Один» присвячений образності вічної Катерини на фоні інших образів, що різняться від того первообразу, адже він несе в собі певну материнську свідомість.

За допомогою поділення творчості Петра Скунця на етапи ми можемо простежити, як змінюються його мотиви, образи та як впливають на творчість політичні події України. Головними образами були Людина та Україна. А лейтмотивами – прагнення відбудувати національну свідомість народу та становлення Вітчизни як незалежної країни свободи слова.

Поезія «в багатьох своїх виявах несе ознаки публіцистичні за своєю спрямованістю і водночас філософські за своєю внутрішньою суттю, за характером образного мислення» [57, 192]. А щодо його жанрових уподобань, то Петро Скунць загалом надає перевагу поезіям-циклам. Тарас Салига зазначає, що окремі поезії П.Скунця, зокрема поема «На границі епох», «позначені новаторством художніх рішень у жанровому плані» [57, 194].

Петро Іванишин зазначає, що митці, серед яких і Петро Скунць, «зокрема, пережили ту світоглядну, моральну і психологічну еволюцію, яку зараз, у даний час, переживають мільйони українців. І тому в життєписах і творах дисидентів багато людей знайде не тільки надихаючий приклад жертовної посвяти себе ідеї відродження і визволення народу, але й власні сумніви, вагання, розпач роках сформулював мексиканський та шляхи їх подолания – через опору на цінності вищі, постійні, вічні» [21, с. 7].

Петро Мідянка назвав Скунця «вічним опозиціонером до захисників зла, мороку, темряви, безпросвіття. Йому до останніх днів не подобалися правлячі кола: не могли ніяк у ньому поєднатися велика любов до України й ненависть до її Сатурна, що пожирає власних дітей» [39].

Поети-шістдесятники проливали світло крізь пітьму, давлення, тиск і заборону. Митці-поводирі, що намагалися збудувати країну нових принципів та цінностей. «Ми заснували зовсім інший принцип культурного життя, затвердили. І то була інша мораль, інша етика… – розповідає Євген Сверстюк, – я думаю, що якщо говорити про нашу середини шістдесятих років опозицію – це була моральна опозиція – напевно, це була етична опозиція – напевно, це була естетична опозиція – напевно. І це була наполовину ідеологічна опозиція. Що ж стосується політичної чи релігійної опозиції, то цього ми уникали, і уникали цілком свідомо – це було цілковито безперспективно» [64].

Розділ 2

Феномен творчості Петра Скунця: ідейно-естетичний аналіз

Петро Скунць у контексті шістдесятницького руху постає як поет, що несе в своїй творчості нові вершини, здобутки й падіння свого часу, людських зневір, прагнення й завуалізованих від влади підтекстів під кожним рядком віршів, слова які автор намагався зберегти до нашого часу, перенісши глибокі переживання й надбання українського. Його дорога в літературі, яку він так натхненно й тяжко прокладав крізь усі падіння, заборони й нищення не була забутою чи оскверненою, він залишився пам’яттю на сторінках історії.

Поет виокремив свої образи, вони як окремий вид мистецтва, за допомогою яких поезія стає настільки багатогранною, що досліджувати її в

одній площині неможливо, вона потребує більш глобального розуміння й аналізу. У шістдесятих роках поетів-шістдесятників об'єднували певні спільні тематиками – це те, що боліло їх усіх, душі їхні прагнули кращого для своєї країни, прагнули процвітання, були спроби й намагання просвітницького характеру, возвеличення особистості. Вони зачіпали проблеми від глобальних політичних до культурних природніх. Їхні душі ніжні, але й сильні, адже пейзажна тематика часто переплiталася й передавала весь швидкоплинний трагічний період 60-х років, що починався розквітом, а згодом усіх їх прирік на смертний вирок та вирок їхньої творчости. Висування на передній план цих політичних тем порушила спокій кожного з поетів.

Близькість поетів-шістдесятників можна віднайти в їх творчих доробках. Тематику патріотизму, що виявляється в любові до Вкраїни та в національній самосвідомості, знаходимо як і в Петра Скунця, так і в Стуса, Симоненка, Костенко, Вінграновського, Драча. Можна визначити в них чотири головні світоглядні засади: свобода, унікальність людини, антропоцентризм та патріотизм. В основі лежить визнання свободи в таких виявах, як-от свобода думки, дій та нації. Кожна особистість в їх розумінні унікальна й неповторна, а це стає одним із проблемних питань, які кожен з них порушує в поезіях. Шістдесятники вважають, що людина – це Всесвіт, тому активно сповідують також ідеї антропоцентризму.

Петро Скунць як молодий письменник, який лише починав цей шлях поета, уже з ранніх років захоплювався віршами своїх попередників і у першій збірці ми побачимо вірш із назвою Симоненка і згадкою про нього під назвою «Одружилась дівчина моя…». Серед них були ще й помітні впливи Шевченка, Федьковича, Лесі Українки, Сосюри тощо. А сам поет в інтерв'ю 1980-го року зазначає що ще «символами для мене стоять, крім Миколи Бажана, Ліна

Костенко, Дмитро Павличко, Борис Олійник, Платон Воронько, Микола Вінграновський, Іван Драч» [69, с. 2].

Відгомін епохи відображено в поезіях кожного з шістдесятників. Образи пронизують рядки їх віршів певними надіями, покликами любови й емоційних відображень душі.

Його збірки «Полюси землі» (Ужгород, 1964) і «Погляд» (Ужгород, 1967) світоглядно близькі до українського радянського патріотизму раннього Василя Симоненка («комуністична радосте моя»). Переповнені юністю вони обидвоє прагнуть відшукати правду й чесність, М. Павлишин говорив про це віяння, як про «етнос щирості» [40, с. 201]. «Честь імені – це було те нове, про що знов нагадали шістдесятники. Симоненко чи Скунць, Бойчак чи Світличний мало схожі, але схожі за однією ознакою: «Ми бідні, але чесні» [66, с. 26].

Особистість, людина-образ, як особливі образи, що з'явилися й розрослися в творчості Петра Скунця на другому етапі, які виділив Петро Іванишин. Тому очевидно, що для митців того часу гуманізм став домінантою їх мислення та світобачення. Про важливість людини, як особливого відображення свого «я» писав поет у вірші «Всесвіт, гори і я», що входить у збірку «Полюси землі». Тут митець зображує відгомін антропоцентризму, притаманний шістдесятникам:

Я є людина, не більше й не менше,

Однофамілець вам і земляк.

Я є людина земної сім'ї.

Вічність читають в моєму ім'ї [82, с. 3].

З цим мотивом перегукується усім нам відомий вірш Симоненка «Ти знаєш, що – ти людина?», який подається через риторичне питання.

Проблематику питання та окреслення людського «я» та його неповторності продовжується й у інших віршах, як-от у його біографічному циклі «Заповнена анкета»:

Я, одна трьохмільярдна людства,

Став би меншим без власного «я» [82, с. 3].

У творчість шістдесятників вривається антитеза, тобто спочатку певне бажання розмежовувати чітко добро і зло, красиве і некрасиве, але це в більшості є певним впливом тоталітаризму, тому в творчості поета з'являється спочатку філософія, а згодом й антитетичність, яка стає невід'ємною частиною його віршів, немов правою рукою. Таку манеру віднаходимо й у творчості Д. Павличка. Насамперед творчість Петра Скунця неможливо окреслити лише в періоді шістдесятих років, адже становлення його було глибшим й відслідковується взаємозв'язок з іншими митцями, як-от згаданого вже Д. Павличка та І. Драча, адже в останній збірці «Один» прослідковується співзвучання його поезій, а саме з епіграфами до них, адже він часто використовував рядки з їхніх віршів, що вказує на ідейну спорідненість.

Уособлення Петра Скунця як шістдесятника вимальовується також із співзвучання схожих мотивів з Василем Симоненком, бо він мав вплив на його творчість. Наприклад, вірш Петра Скунця «Твого обличчя ніжний обрис» має схожу ідею, яка є кредом Симоненка, тут простежується оте ставлення до людини, людини простої, працьовитої:

Душа у нього непростецька…

Таланту скульптора в мені б! –

Щоб дорости своїм мистецтвом

До селюка, що творить хліб [66, с. 74].

Також досить важливим спомином, що досі щемить у кожного українця від того серце і про що не міг не написати митець, – це спомин про голод. У Петра Скунця на цю тематику є вірш «Крала сіно вдова», а у Василя Симоненка поезія «Злодій», де головними образами та ідеями є морально-естетичні принципи та психологічні настанови.

Петро Скунць вирізняється своїм раціоналізмом, його художнє мислення, як зазначають дослідники, особливе й не схоже на інших та й свої образи він вводить у текст по-своєму, із характерним для нього стилем. Автор знаходить свою країну – Україну в кожній людині, в кожній емоції, в кожному творцеві цієї нації, згадуючи великого Тараса Шевченка, який, до речі, був для багатьох поетів-шістдесятників наснагою, черпання сили й мудрости й поводарем української літератури, якій не дав упасти, а будував цю дорогу української творчости. Для Петра Скунця його Вкраїна – це його сила, його «точка опори». Про ці уособлення мовить й Василь Симоненко, відшукуючи її в різних образах, схожих як і в Петра Скунця, для нього вона нездоланна, та, що не згорає, безсмертна.

Петро Скунць «Заповнюю анкету»

...Моя Вкраїна в мене у крові!

Вона живе у смутку і надії,

вона ридає в кожній удові,

вона у кожній матері радіє!

Все найрідніше в неї перейму:

і мисль Тараса, й голос непокори...

Якщо планету вище підійму –

Вкраїна стане точкою опори...

Василь Симоненка «Любіть Україну»

Як та купина, що горить — не згора,

живе у стежках, у дібровах,

у зойках гудків, і у хвилях Дніпра,

і в хмарах отих пурпурових,

в грому канонад, що розвіяли в прах

чужинців в зелених мундирах,

в багнетах, що в тьмі пробивали нам шлях

до весен і світлих, і щирих.

Наскрізним образом в поезіях 60-х років є образ смерті, про який не раз згадував Петро Скунць. Наприклад у вірші «Друзям», а також відомий митець слова Василь Стус у поезії «Як добре те, що смерті не боюсь я». Петро Скунць наголошує, що смерті не уникнути нікому, але б ще хвильку життя пожити, щоб зуміти творити. А Василь Стус розуміючи, що підступництво смерті від влади чатує на кожному кроці, в надії стверджує, що навіть після смерті вернеться до народу. Щось із останнього в них спільне – відтворення життя після смерті, немов сяйва, що рятуватиме, вони обидва, як талісмани для народу, не осміюються просто піти у вічність, а прагнуть ще й ще бути з нацією й захищати, видобувати словом, попри чорну печаль, бути вогнем у пітьмі, навіть із іншого світу.

Петро Скунць «Друзям»

Даремне ревно нищите мене.

На цій Землі - усі ми діти смерті.

Мене також ця чаша не мине.

То не вбивайте, дайте просто вмерти.

Бо я ні з ким не стану на війну.

Як і не буду в когось на причалі.

Я ще сяйну, я ще колись сяйну

у чорнім небі вашої печалі.

Василь Стус «Як добре те, що смерті не боюся я»

Як добре те, що смерті не боюсь я

і не питаю, чи тяжкий мій хрест.

Що вам, богове, низько не клонюся

в передчутті недовідомих верств.

Що жив-любив і не набрався скверни,

ненависті, прокльону, каяття.

Народе мій, до тебе я ще верну,

і в смерті обернуся до життя…

Є й така особливість, що всі вони немов трималися купки, набиралися одне від одного тієї витримки та морально підтримували. Ось Петро Скунць надихався оптимістичністю Василя Симоненка. Для нього були важливі певні риси в суспільстві, зокрема це бути правдолюбивими, говорити правду й не мати злоби у собі. Це питання Петро Скунць порушує й в поемі «Розп'яття», «Зарубки на пам'ять», «Ґренджа-Донський», а Василь Симоненко в поезії «Не дочекався», де з протилежного боку вимальовує людську сутність про виправність скоєних вчинків смертю.

Василь Симоненко «Не дочекався» («Мандрівка по цвинтарю»)

Він ладен з себе шкуру здерти,

Аби як-небудь виправити зло:

Посмів нещасний самовільно вмерти,

А помирать — вказівки не було.

Петро Скунць «Ґренджа-Донський»:

Бо наша правда — для тюрми.

А на свободі надто гречна.

Поезія – це перший поштовх до нових вершин в 60-х роках. Завдяки їй тоді в літературі посилювалось особистісне начало, бралися до уваги глибинні питання, про людину, її долю, про драматизм подій. І кожен з поетів писав про величність поезію у своєму стилі, наприклад Петро Скунць у «Зарубка на пам'ять» цитував, що вона для кожного своя, це певна революційна сила, в якій стільки відкритих проблем виражено, що наражає на небезпеку поета, немов це не слова, а лезо. Петро Скунць говорить, що поезія – це спілкування між поетами. А Ліна Костенко жила за своїм гаслом, маючи на увазі поезію як

символ правди, адже через неї йшло відкриття всіх наболілих питань країни та людини.

Петро Скунць «Зарубки на пам’ять».

Поезія... Ступаю знов по лезу я,

коли вчорашні болі заслабі.

Не всім болить? Не всім й одна поезія,

вона - розмова з рівними собі.

Ліна Костенко

Поезія – рідна сестра моя.

Правда людська – наша мати.

У поезії «Неестетичне» Петро Скунць надає поезії велику образність слів-вершителів.

Живу я знову з музою в союзі,

і вірш новий народиться в добрі.

Але підходять до моєї музи

бувалі лікарі-абортярі

і пропонують спосіб найновіший,

як витвір найгуманніших смертей,

і тільки я почую зойки віршів –

ті зойки ненароджених дітей...

Суспільним рушієм для шістдесятників був ще образ Тараса Шевченка, якого кожен із поетів зображував по-різному, пишучи про нього, як про їхню опору та як про національного пророка. Василь Симоненко писав у вірші «Стільки в тебе очей...»: «Щось у мене було і від діда Тараса, і від прадіда – Сковороди». А також у вірші «Шум полів» (Над «Кобзарем»). Петро Скунць теж не один вірш присвятив Шевченку. Він болів за муки Шевченка й у ті 60-ті роки, його досі немов охоплювала злість, плач і сором за тих, хто зумів зробити з наймогутнішим творцем слова. В. Симоненко намагався просто свідомо наслідує, а переосмислює культурний матеріал

Не випадково Скунць наприкінці 1990-х відзначав, що «Т.Шевченко зачіпає всі проблеми нашого сучасного життя», що він – «поет, від впливу якого нікуди не дінешся: в любові до України, у намаганні наблизитися до вічного». Дослідники називають це Шевченківським експериментом. Шевченко шістдесятників постав велетом духу, зачинателем і втіленням українського руху, бунтівником та ревізіоністом. Водночас, глибоко засвоєні ритуальні практики щодо вшанування пам’яті поета стали елементом колективної пам’яті покоління, спільним досвідом, який знайшов відображення в подальшій діяльності.

І Ліна Костенко тоді ще в 60-х роках, б’ючись від неволі слова, писала про Тараса Шевченка, як творця мови, народу, України, його вклад, який і досі стояв на сторожі, яку мав би й досі тримати народ. У поемі «Зоряний інтеграл» вона зумисно немов підіймає тон і голосить, ба більше – кричить від болю, що все українським зветься, а тільки мова чужа у власному домі. Петро Скунць у теж у вірші «Тарас», «До тебе» ревно б’ється словами, намагаючись відродити силу народу, що є країною, за яку страждали й страждають на далі, а ми немов як німі, ніби без мови й історії. Ліна Костенко теж неодноразово у своїх віршах писала про Шевченка, наприклад поезія «Кобзарю» чи поезії зі

збірки «Вибране». Кожен із шістдесятників немов так намагався прокласти шлях до свідомости людства, нації, складаючи гімни великому поетові, адже він зумів творити тоді, коли, здавалося, не міг.

Петро Скунць

Невже ти, Вкраїно, народжена з болю Шевченка,

з козацької крові і білих ґулаґівських снів,

невже ти, Вкраїно, неначе бездомна чеченка,

по білому світу приречена йти без синів? («До тебе» // «Один», 473).

Ліна Костенко

Вона була б і вмерла вже не раз,

та все питає, і на смертнім ложі, -

а де ж те Слово, що його Тарас

коло людей поставив на сторожі?!

Петро Скунць писав свої поезії, використовуючи певні образні символи, й надавав своїм творінням нового дихання, вкладаючи в них відбиток свого емоційного й філософського напрацювання. Він написав триптих «І мертвим, і живим, і ненародженим», де використав назву вірша Шевченка. Ліна Костенко у збірці «Вибране» надала цьому виразу теж великого значення, в цих поезіях прихований цілеспрямований підтекст, інтерстектуальність, певний натяк на вкладення великого Кобзаря української нації – Тараса Шевченка.

Петро Скунць

А я, живий, прийшов до вас, живі,

Сказати, чим людська доба значима,

Для чого ми, на ноги ставши дві,

Звели це небо синіми очима.

…Нехай відійде тихо чоловік

У ту країну, із якої вийшов, –

Адже устиг він за короткий вік

Із насінини викохати вишню.

… але які там скидки на літа!

Ліна Костенко

В яких лісах іще ви забарложені?

Що яничари ще занапастять?

І мертві, і живі, і ненароджені

нікого з вас довіку не простять!

У Петра Скунця є вірш, присвячений одному з шістдесятників – Миколі Вінграновському, написаний вже у 2005 році з жалем, що такого, які він бракує, без нього важко й не твориться нова епоха. Між їхніми поезіями віднаходиться схожість тематик щодо болючих питань цих років, адже обидва виливали в рядках ті надії й певну образність, яка таки різниться. Обидва не раз озивалися до читача, як до народу – творця країни. Вінграновський у своєму вірші «Народе мій! Поки ще небо..» або у вірші «І є народ» немов як уособлення країни народом намагався захисти своє рідне від генералів і президентів, для

яких, як пише автор: «куля земна – не футбольний м'яч». Бачимо й возвеличення народу і в поезії Петра Скунця, покладаючи на неї певні надії, надаючи йому великої сили. Він пише з певним ентузіазмом, вважаючи народ – поетом, що сам пише свою долю, історію, веде у висоти. Автор пише вірш лише з восьми рядків, а виходить, збагачена надія, що живе в кожному зі слів, надія на народ, що трудиться. Микола Вінграновський написав цей вірш у 1960 році, а вірш Петра Скунця був одим із перших, що побачив світ у його дебютній збірці «Сонце в росі», тому їх сподівання ще такі величні, казкові й навіть наполегливі, але зовсім скоро вони побачать упадок сил свого народу й зневіряться.

Петро Скунць

Народе наш – великий поет.

Він пише поему життєву,

Карбуючи риму сталеву,

Що кличе вперед і вперед.

Микола Вінграновський

Народе мій! Поки ще небо

Лягає на ніч у Дніпро -

Я на сторожі коло тебе

Поставлю атом і добро;

«І є народ»

Бо він народ. Бо він глагол життя.

Він зміна змін. Йому нема заміни.

Бо він один крізь весни і крізь зими

Веде свій шлях з не бути у буття.

Іван Світличний теж має на цю тематику вірш (щоправда й не дивно), бо ж саме українська інтелігенція намагалася пробудити патріотизм, любов до Вкраїни, намагання боротися, впливати на ситуацію, вкраплювали в кожен рядок впевненість й розуміння, що державою керує народ, а не хто інший. До речі, Петро Скунць жив ідеєю Незалежности України, він нею й жив, і марив, і писав. Іван Світличний написав вірш із назвою доволі образною, не пишучи жодного слова про Шевченка, але вкладаючи туди більше ніж слово – образ великої боротьби, вміння любити й обороняти своє рідне – мову, Вкраїну. Вірш «Шевченко»:

Іван Світличний

Кажу до побратимів я:

– Всього ще буде.

Та чисте збережіть ім’я:

Ми — люди! люди! —

А вам, раби, кажу: — Раби!

Вас мало били.

Люблю Вітчизну я… Якби

Ми всі любили!

Петро Скунць пише афористично, лаконічно, не нагромаджуючи свою рядки багатьма різноманітними закликами чи ідеями. Він наче має точне бачення, що саме в цій поезії прагне донести світові.

Іван Світличний у поезії «Провина» признається у своїй вині, та це вина кожного українця, який віддавав на поталу свою країну. Часто поети зверталися до народу, який тримався осторонь, чию совість треба будити, хто не бореться за своє українське.

Іван Світличний «Провина»

Я винен, браття. Всі ми винні.

Наш гріх судитимуть віки…

"Мабуть, ще людство дуже молоде..."

Василь Симоненко теж вдосталь зачіпав цю проблематику: «Народ мій є. Народ мій завжди буде. Ніхто не перекреслить мій народ».

Тарас Салига, порівнюючи поезію Петра Скунця, пише, що іронічний струмінь в поезіях Б. Олійника або своєрідна самоіронія у віршах І. Жиленко багато в чому зрозуміліші, але хоч Скунцеві такий спосіб художнього мислення й імпонує, та це не означає, що він мусить його механічно переносити в свою творчу практику. [64, с. 116].

М. Вінграновський у віршах «Батькова пілотка», «Дитинство», «Моєму морю» використав певні елементи автобіографізму, що схоже із цікавими вкрапленнями у поезіях Петра Скунця, який неодноразово описує від першої особи своє життя. Це, звісно ж, не завжди політичні погляди, а й любовні мотиви чи опис звичайних буденних днів самого автора, його відчуття та думки. У «Сейсмічній зоні» поет починає збірку з опису свого життя, хто він, звідки, його походження, національність, партійність, військову службу,

сімейний стан та підпис, автор немов дає відповіді про своє життя, описуючи свою біографію у віршах.

Петро Скунць не раз уособлював себе, як людину, з образом дерева – явором. Цю концепцію бачимо й у Дмитра Павличка у вірші «Я древо твоє, Україно». Утворюючи таку автометафору, зароджується певний контекст образу, через який зображено етнічність й рід особистости. Петро Скунць в частинах поезії звертається до цього образу в поезіях «Яворова колиска», «Явір над тобою». В обидвох поетів їх особистість наче зростається з образом дерева, несучи в собі зображення національности з супротивом сприйняття дійсних сумних змін. Дмитро Павличко наголошує на своє коріння, походження й незламне протистояння, але аж ніяк не прагне здаватися й впасти на коліна перед владними політичними заборонами, висуває нескорення.

Петро Скунць

Нині там, у небі, в синьому соборі ,

Гатить людське серце у довічний дзвін.

Поки ти журився чергою на авта,

Щоб на піших друзів глянути згори,

Хмарою повстала мати космонавта

І сльозою впала нам на явори.

Цікава назва цієї частини, бо лише в закінчені автор згадує явір, який гнеться від сильного вітру. Це порівняння нагадує, немов народ, що гнеться від сильного гніту:

І в одвічному пориві,

Ніби коні, мчать вітри,

І схилившись їм на гриви,

мчать із ними явори. [31].

Шістдесятники були тими, що намагалися у своїх поезіях відтворити їх бачення й розповісти про важливість певних речей у навколишньому світі. Петро Скунць у своїх збірка часто наголошував на першочергові риси особистості, яка зможе створити світ, вибудувати свою країну на основі добра, вірності, правді та вірі в Бога. Законно життєві основи щасливого життя нації. У поезіях також відбуваються розмови, з яких чітко промальовується бачення цінностей Петра Скунця: «Де розум? Помчався назустріч світам… Де серце? В любові вимірює дно… Де ж істина, люди? Напевне, лиш там, де серце і розум говорять одно». Отже, серце і розум, коли заодно, то це правильний шлях. Петро Скунць пише вірш «Відступ до себе», де віра постає як важлива частинка кожного із нас, бо саме вона вгамовує в людях звірів:

Немає тяжчої неволі,

Аніж свобода пустоти.

Немає тяжчої… Зневіра

Об зорі палить цигарки. [88, с. 20]

А також у поезії «Твердість», де зневіра легко розбивається об догмати, бо Петро Скунць описує твердість своєї душі від нелегких днів, де «на нервах біди перевішав» [79, с. 8]. У поезії «Відвертість» йдеться про чисте сумління, що пересікається з думками Василя Стуса «що жив-любив і не набрався скверни», адже першою метою людства має бути не краса, яка невдовзі зникне, а чесноти, які принесуть мир, любов і щастя, бо все інше, як каже Петро Скунць «спишеться з рахунку»:

Хай від тебе щастя на землі прибуде,

А все інше завтра спишеться з рахунку.

Щоб сумлінням чистим ранок привітати

І в майбутній ранок зазирнути з ночі.

І не розгубити це життя – віддати

За красу відверту, за відверті очі. [79, с. 89]

Ліна Костенко, роблячи могутнім словом поезії, відкриває також у рядках своїх віршів важливі особливості нації. У збірці «Мандрівка серця», яка сповнена вираженням нового художнього відображення війни, є поезія «Ввірвалась орда шалена…», де авторка торкається цієї ж теми зла, але і його можна здолати, якщо мати в собі незнищенні, нездоланні, вічні цінності, про які мовить і Петро Скуцнь:

Але під небом синім,

аж поки земля жива, –

витають думки нетління.

Бринять неспалимі слова [88, с. 19].

Окрім спільних тематичних аналогій, є певна схожа модель ідеї в Петра Скунця та Ліни Костенко, ба більше, вона є і у В. Симоненка, Д. Павличка, Б. Олійника, І. Жиленко, це боротьба між духовним і бездуховним. Такий відбиток є в поезії «Естафети», а в Петра Скунця в поемі «На границі епох», де стикається дві протилежності, які між собою немов борються. Усе це автор називає життя, де один пізнає інше, де мудрість або й неум передають одне одному, де життя вирує, де цінності, як пише Ліна Костенко, важливі, бо якщо

їх зронити, то біль охопить душі. Тарас Салига говорить, що «ця ідея може бути нам відома з інших літературних творів, проте Скунцева інтерпретація не припустить повторенності. Він відкриває в ній такі драматичні сили, такі потенціальні можливості, завдяки чому і стає індивідуальною» [63, с. 94].

Петро Скунць

Є мука, така єдина,

Бунтуюча мука – Людина!

Мука – себе творити,

Мука – цей світ вивчати,

Де вчиться німий говорити,

А говорящий – мовчати,

Де вчиться лакей панувати,

А Прометей – служити,

Де вчаться і вчать називати

Все це поняття жити.

Ліна Костенко

Різні бувають естафети.

Передать поетам поети

З душі у душу,

Із мови в мову

Свободу духу і правду слова,

Не промінявши на речі тлінні –

На славолюбство і на вигоду.

І не зронивши.

Бо звук падіння

Озветься болем в душі народу.

Через напрацювання в поезіях Петра Скунця вибудовується його світоглядні засади, індивідуальність, особистісний стиль, який він реалізовує в поезіях. Петро Скунць завжди, висловлюючи своє кредо у віршах, дотримувався його й у життєвих позиціях. Авторська індивідуальність промальовується крізь рядки, де він зачерпає постійні проблеми суспільства та озвучує свою соціальну та громадську позицію.

Головним мотивом його творчости була ідея любові до своєї Вкраїни, її історії та народу. Тематику патріотизму відтворюють поети-шістдесятники доволі часто, але кожен інтерпретує це за своїм індивідуальним принципом, висуваючи на передній план, свої головні ідеї та образність, в якій бачать першочерговість сказаного. Петро Скунць яскраво пише через відтворення свого «я», витворюючи свій світоглядний простір:

Із циклу «Моя анкета»

Я долю всього світу пригубив,

всі мови світу хочу розуміти,

та, може, світ тому я полюбив,

що Україна є на цьому світі.

Василь Симоненко цю ж ідею відтворює через своє бачення, де немає чіткого вираження автора, бо тут присутній ліричний герой. Україна як образ вічності для кожного, хто її любить, хто не просто зветься патріотом, а живе нею і творить для неї, чиє серце віддано їй, як віддає його Василь Симоненко. Петро Скунць теж неодноразово наголошував на прагненні побачити свою країну Незалежною, це була немов мрія, якою він жив, витворюючи це в своїх рядках. Василь Симоненко не один вірш, як і Петро Скунць, присвятив своїй Україні, але один із них – це поезія з назвою «Україні»:

Коли крізь розпач випнуться надії

І загудуть на вітрі степовім,

Я тоді твоїм ім’ям радію

І сумую іменем твоїм.

Коли мечами злоба небо крає

І крушить твою вроду вікову,

Я тоді з твоїм ім’ям вмираю

І в твоєму імені живу!

Для Петра Скунця Україна – це центр планети, точка опори, Маланюк у своїх віршах використовує образ Мадонни, Еллади Степової. Присутність авторського «я» й любови до землі присутнє й в поезія М. Вінграновського:

Може бути, що мене не буде,

Перебутній час я перебув,

Але будуть світанкові губи

Цілувати землю молоду.

Символічність завжди була присутня в поетичних рядках і в кожного вона своя неповторна. Одним із таких є образ поезії – Парнас, яке несе у собі відтінок крилатости віршів, як певний покровитель митців слова, образ натхнення й творчости. Символ безсмертности й неповторности. Петро Скунць у поезії «Гоноровий вірш» використовує Парнас в образі крилатого коня, що мчить безупинно й не піддається ніяким спокусам. Ще Іван Світличний у вірші під назвою «Парнас» згадав усіх поетів, що творили українське слово, взявши образ Парнасу, як возвеличення неповторности й вічности.

Петро Скунць «Гоноровий вірш»

Пегас мій звивається баско.

Не зловить його живодер.

Не дам і за тисячу баксів

написаний щойно шедевр.

вхопив я свободу за гриву

і – різко осаджую: тпру!

Іван Світличний «Парнас»

І враз ні стін, ні ґрат, ні стелі.

Хтось невидимий ізбудив

Світ Калинцевих візій-див,

Драчеві клекоти і хмелі,

Рій Вінграновських інвектив,

Чаклунство Ліни, невеселі

Голобородькові пастелі

І Стусів бас-речитатив.

Парнас! І що ті шмони й допит?

Не вірю в будень, побут, клопіт —

В мізерію, дрібнішу тлі.

Вщухає суєтна тривога.

І в небесах я бачу Бога,

І Боже слово на землі.

Петро Скунць як великий закарпатський поет, вдихаючи повітря чисте свого краю, писав у вірші «Замість студентського реферату»:

Ми – не тіні,

ми плоть жива, і ми душа жива –

ординців стріли і гадюк укуси, –

а ми, неначе скошена трава,

буяли знову.

Шістдесятники – це ті вогники, з якими ототожнює себе Петро Скунць. І, на жаль, це правда, ті вогні запалювали душі гаслом «до боротьби», «не здаватися», «любити країну», «боротися»:

...Та я живу. Бо тільки догорю,

бо тільки зблідну, знидію, загину, –

збідніє людство на одну людину,

осліпне всесвіт на одну зорю... [68, с. 8]

Р о з д і л 3

Петро Скунць в контексті епохи шістдесятництва

Петро Скунць відомий як талановитий закарпатський поет. У його творчому доробку є чимало збірок поезій: «Сонце в росі» (1961), «Верховинська пісня» (1962), «Полюси Землі» (1964), «Погляд» (1967), «На границі епох» (1968), «Всесвіт, гори і я» (1970), «Розп'яття» (1971), «Розрив-трава» (1979), «Сейсмічна зона» (1983), «Спитай себе» (1992), «Один» (1997), «Нічні портрети» (2003).

«Звідси й починається скунцівський художній канон, що читач сприймає за авторський свідомий вибір певних домінантних образів чи понять, до яких поет не тільки часто звертається, але які поглиблює щоразу, знаходячи їм нові контекстуальні ситуації» [63]. Отже, від першої й до останньої збірки Петро Скунць вибудував свою естетику поезії, свій скунцівський канон, свою країну Скунцініану. Ми можемо простежити його ріст як поета, його художню еволюцію.

Поет опублікував вірш, який можна назвати віршем-сповіддю «Собі на 50-ліття», де докоряє собі за невдачі, слабість, критикує свою творчість й сам на себе гнівиться, причому використовує фон подій:

На горбі крутому посадив я сад,
а дерев у ньому рівно п'ятдесят.
Щоб вони не всохли в кам'яній журбі,
їм носив я землю на своїм горбі.
Похвалитись нічим – був я в них рабом,
невелика мудрість – діяти горбом,
невелика радість, невелика честь.
Навіть сам не вірю, що я досі єсть.
Виживають сильні, а я був слабим
і дивуюсь нині, що я був любим,

був любим, повірте, а бувало – й горд,
що мене кохають за високий горб.
Озиратись нині боляче назад.
Там у кожну весну зацвітає сад,
та не всі дерева принесуть плоди,
тим землі не стане, тим тепла й води,
тих позабирають силою в колгосп,
тих я сам позбудусь під веселий тост,
тих і не помічу крізь холодний страх,
коли сад застогне на чужих вітрах.
Що сади сьогодні – стогнуть і дуби
від злоби й нетямства нашої доби,
не врятує вже їх Бог ані талант,
бо не тільки сад мій – цілий світ мутант.

Головними рушіями, його силою та важливими темами творчості є висвітлення України на різних границях епох та важливих рис людства, як-от віри, любови та правди. Його поезія пронизана образністю та його захопленням своєю країною, яку творили самі люди, зокрема й ті, що скорили його серце - Франко й Шевченко. Саме в їх творчості поет черпав натхнення: «Є така країна

Україна, де живуть Шевченко і Франко» [73].

Петро Скунць розвиває свій творчий канон, виводячи головні образи, що проходять крізь усі збірки. Якщо глибше зрозуміти сутність канону, то Володимир Моренець висуває таке твердження: «Сучасний літературний канон зазнає модифікацій і змін, які перебувають у жорсткій залежності від динаміки самої національної традиції та логіки її еволюції. Сучасний національний літературний канон формується в наднаціональному літературному просторі як іманентними певній літературі, так і трансцендентними їй соціокультурними та філософсько-естетичними чинниками. Літературний канон є не тільки об'єктом спостереження, а й суб'єктом саморозвитку кожної національної літератури і в кожну дану теперішність задає вихідні параметри більшості художніх форм і філософсько-естетичних смислів» [40].

Україна, народ, край, Карпати, мати, розп'яття Ісуса, Тиса – ось образи, якими пронизані збірки Петра Скунця і епіцентр, від якого починається певна канонічність творчости, вона націотрадиційна й постійно естетично рухається.

Перша збірка Петра Скунця – це «Сонце в росі», видана в 1957 році. Зважаючи на назву книги, яку дав їй письменник, помітно вимальовується образність, яка має в поезіях також чимале значення.

Перш ніж відбувся дебют першої збірки, він був уже відомим поетом, який видавався на сторінках обласної преси. Коли на полицях появилася перша книга поезій, то Петрові Скунцю було лише вісімнадцять, хлопець із Закарпаття, з присілка Прохідне (Ужгород), молодий, але вже встиг у своїх поезіях зачепити головну тему того часу – тему про Україну.

Автор ще з молодих літ захоплювався віршами Шевченка, та й не лише ним. У першій збірці згадує вірш Сосюри «Одружилась дівчина моя», переносячи біль поезій у свої рядки, називаючи свій вірш теж так, змальовує тугу, крепкий жаль про своє нерозділене кохання та сумну звістку.

У вірші «Мій скарб» :

Скарб хороший у мене –
минуле – у вас,
А у мене дорожчий –
майбутнє. [87]

«Сонце в росі» сповнене інтимної поезії, «Погляд» – філософсько-громадська лірика, вперше пише поему «На границі епох», згодом ще один вірш того ж жанру напише в більш зрілому віці.

Аналізуючи збірки автора, бачимо, що відраду своїх пережиттів він шукає в природі, використовуючи її як образи. Петро Скунць як шістдесятник, як людина-митець, письменник пройшов великий етап перебудов своєї держави, тому часто мотиви його віршів змінюються відповідно до того, які перевороти в його країні, а так і в його житті, долі.

Перша збірка й усі інші в собі несуть відбиток пережитків подій через слова. Будь-які зміни в країні впливали на поезію автора, хоча в першій збірці, як такого супротиву не видно. Це, звісно, зрозуміло, адже ще тоді Петро Скунць був молодим хлопцем, який ще навчався в Ужгородському університеті, а тут, як і всюди, була пропаганда СРСР як батьківщини, і Україну не виокремлювали з-поміж цього.

Навіть у першій збірки на той час молодого хлопця є вірш «Партія», де він її возвеличує: «воля ленінських мужніх іде» [87], «наче сонце, вона життєдайна й ясна» [87]. Саме в цей період відбувалося утвердження нової влади й формування «радянської людини».

Тут переважає тематика любовна, патріотична й батьківська, змішується тематика партійності й України. Вибудований владою певний погляд на літературу та сформовані національні принципи відбилися у віршах Петра Скунця.

Збірка «Полюси землі», порівнюючи її з першою збіркою, уже містить поезії набагато довші, більш розлогі, насичені епітетами, великими конструктивними порівняннями, збагачені словами, образами, немов не похапцем зринали з його уст, а лилися рікою. Письменник постає перед нами через цю збірку більш досвідченим, із розгорнутим формулюванням своїх відчуттів. Останні три – це «Розлука», «Задума», «Трепета». Усі вони сповнені переживань, не читаючи самих поезій, ми вже це помічаємо у назвах, що повні емоцій, жалю, болю, трепету життєвих перепитій. Вони про одну й ту ж дівчину, з якою прощається і від якої він все далі й далі, ці три вірші ніби складають один епізод разом, доповнюють одне одного, продовжують розповідь.

«Полюси землі» – третя збірка П. Скунця. Про людство й людину, про судьбу планети і рідного краю, про наш обов'язок боротися за сонячне майбутнє, про незвідану далеч і незвідану душу людську роздумує поет і примушує роздумувати читача.

«Полюси землі» включає в себе такі поезії: «Всесвіт, гори і я», «Наша ера», «І мертвим, і живим, і ненародженим», «Тарас».

У вірші «Задума» автор, змальовуючи власну трагедію кохання, сповнює вірш образністю:

Не тому я згадав, щоб для тебе ожити
Я задумався просто…
Як часто в житті
Ради в'янучих квітів ми топчемо жито. [82, с. 67]

Заради чогось незначного ми нищимо інше не розуміючи, що біжучи по красу «топтав іншу красу», яка швидко зів'яне, а те, що могло б ще жити й бути корисним, щоб не «вмирало столочене жито» заради омани. Краса оманлива й швидко зникає, а ми біжимо за нею, незважаючи на те, що могли б мати більше.

В останньому вірші перед нами постає трепета, тобто осика, та береза. Назва осики – трепета вносить свою образність, адже асоціюється з трепетом, тремтінням, тріпотінням, бо це дерево трепетить своїм листям, воно немов таке струнке, що колишеться навіть без вітру. Трепета говорить про ніжність почуттів і образність для самого автора, як кохання.

Тремтить, здригається трепета
У краплях рос, у перлах сліз …
Її не згадують поети,
Вони закохані в беріз.
А я пройти не можу мимо,
А я дивлюсь на ніжний стан, -
Там сила криється незрима
І незбагненна чистота [82, с. 67].

«Погляд» – вірші про період життя поета як солдата. Ця збірка щемить різними емоціями – від болю, жалю, переживань до тривоги за майбутнє. Тут автор зачіпає ідеологічні й політичні перипетії, та й ще згадує про суспільні проблеми й конфлікти. Петро Скунць продовжує попередню збірку, в якій уже автор задумувався про відповідальність перед майбутнім покоління:

Я залишить боюсь нащадкам світ,
Таким, як ви мені його лишили [79].

Коли ця збірка вийшла у світ, то письменнику було 25 років. Відкривається ця книга віршем «Ровесник», де поміж буденності потреб людини приховані більш глобальні проблеми народу й держави:

Людям треба добра.
І діброви – на дрова …
Людям треба краси…
А над виром подій
Червонішає прапор –

від нашої крові,

Голубішає небо –

Від наших надій [79, с. 9].

У кількох рядках ми відчуємо існує немало важлива тема, яку автор порушує: тут кров, від якої червонішає прапор нової влади, а тут – люди прагнуть краси, дбають про свої господи й надіються, ніби від цього й розвидняється небо, розводить по різні боки оту розбризкану, пролиту кров.

Наступний вірш уже більш про мрійливу молодість, про взаємоповагу, мир між одне одним: «ми жили розкішно. Знісши огорожі, розоравши межі, радувались разом» [79, с. 6]. Недаремно назва його «Відвертість», адже вона тут повсюди, у словах, речення, та й навіть у наступних рядках віршів.

Йдеться про любов одне одного, любов до ближнього без «меж», не просто огорож і меж поміж своїх хат, ба більше поміж одне одного. Образ молодості, згадка про ті весняні дні автора:

Розцвітав нежданно острівок любові:

перші шлюбні ночі у садах весняних.

І в гірких розлуках місяці медові [79].

Петро Скунць звертається до свого читача, розповідаючи про ті тривожні цікаві любовні безтурботні миті молодості:

Ми жили поспішно.

Ми – це ви, можливо [79].

Мчали на зустріч різним випробуванням, до цікавого попереду, прагнули, були сповнені ідей, надій та мрій, хоч і «в дорозі стали на часину – тільки роздивитися, що попереду» [79, с. 6]. Звісно, зупинки були, надії та мрії розбивалися, але зупинялися вони лише, що подивитися що ж далі.

Отже, надалі йде, немов збірка віршів, які доповнюють одне одного, спочатку про молодість, потім про різні любовні перипетії та труднощі на життєвому шляху: «Інтимне», «Втіха», «Твердість», «Літаки», «Краса». А далі,

окрім переживань, інша тематика, події та їх місце. Щоправда вірші Петра Скунця наче маленькі рядки новел у вірші, що продовжують тему одне одних.

«Інтимне» – лірика любові, з тривожними знаками страждань, десь та любов, як проміння сонця, а раптом вже й нема. Автор надає їй величного значення, порівнюючи її з релігією, але й це також не лише щось неймовірне, бо це ще й мука – бій, війна:

Любов моя – релігія моя.
Вітчизна мрій, епоха розуміння.
Я сам життя не знаю до пуття,
Та зрозумів, оцінюючи все те:
Любов – не сон, не хміль, не забуття,
А вічний бій – жорстокий бій за себе [79, с. 7].

Прикипів один вірш, який не можна пройти осторонь, сповнений словами, немов басами, які звучать грубо, в пориві емоцій, чітко, промовисто й твердо. Вірш на йменння «Твердість», де автор розповідає про свою долю, яка не могла зробити його слабким, адже «сміття трималось на воді, а де шукати було тверді?» [79, с. 9]. Звичайно, сміттям було те, що його оточувало й не давало бути простою людино, яка любить свій народ та країну, звісно, тут і мають вплив події, що відбувалися навколо:

Я сам творив такий світок,
Такий безлюдний голий острів.
А де було шукати тверді?
Його творив я в час пустий [79, с. 9].

Петро Скунць використовує художній засіб – порівняння, порівнюючи себе із едельвейсом, квіткою, що росте на скелях, у важкодоступних місцях. У Карпатах це вважається символом кохання й мужності. Але й як символ самотності, адже ця квітка-вічність виростає там, де найскладніше вирости

звичайній рослині, тому едельвейс – це самотність, одинокість, що неабияк загартовує, робить душу твердішою, шиючи поверхи твердий щит:

Твердію я.
Твердію весь,
і вже б не ждав від серця квітів,
Коли б не гордий едельвейс,
Який росте в каміннім світі. [79, с. 9]

Василь Горват зазначає, що «його(Петра Скунця) присутність допомогла почуватися впевненіше у найбільш непевні часи (тобто завжди), допомагала відчувати себе не самотнім. А він – один» [10].

«Солдатський вірш» – вірш з прихованою підтемою. Автор, Петро Скунць, як солдат «під голову підклавши автомат, балада спить під сірою шинеллю» [79, с. 13]. Поет розповідає про долю солдата в контексті згадки про російську мелодраму «а щоб жилося весело без свят, крутили нам «Баладу про солдата» [79, с. 13]. Виникає питання, чому саме балада, бо цей жанр у собі криє трагізм, нещасливий кінець, межу між життям і смертю.

«Вірш іздалеку»:

Чекай мене, безсонна Україно,
Чеканням друга, матері, жони. [68]

«Вірш іздалеку», «Над Ханкою», «Вечірній вірш» – поезія про солдатський письменницький спомин та згадка, щем про любов, як уособлення не лише себе, а й усіх тих хлопців, що змушені були прощатися з домом та коханими й іти служити:

Я мало думав, як мені без тебе
Я більше думав, як без мене ти.
Живеш, мабуть, чудесно, чи не дуже?
І дні твої прозорі, чи не ті? [79, с. 16]

У цій збірці продовжується тема відображення великого наставника, митця – Тараса Шевченка. Невимовна любов до нього йде повз усі віки й збірки Петра Скунця. Один із його віршів носить назву письменника «І мертвим, і живим, і ненародженим» як присвята Шевченкові через саму назву.

У збірці «Сейсмічна зона» Петро Скунць пише також вірш про Тараса Шевченка «Тарас», де ревно оплакує талановитого письменника, якого нищила роками влада, за це він невимовно тужить:

Будь проклят світ,
Що дав його труні,
Будь проклят день,
коли його не стало… [86, с. 90]

Відданість й шана великому поетові України лягла в кожен рядок, в кожне слово смутком:

Йому один раз жити, як усім
Та час по сто літ не шкодує дурням,
А в генія – з якихось сорок сім
Забрав третину, перепродав тюрмам. [86, с. 90]

Збірка «Сейсмічна зона» – це збірка із зібраними розповідями у віршах про життя автора. Саме тут вміщено кращі вірші з попередніх видань поета, одні з них дописані ще, інші залишилися незмінними. Сюди вмістилися такі різновиди жанрів: балади, вірші-листи, триптих, байка та восьмивірш. Кілька віршів, що були вже в попередній збірці, увійшли й сюди, наприклад «Ровесникам» (без змін), «Трепета», «Відвертість» (дописаний). Отже, візьмемо до уваги вірш «Відвертість», де автор напряму звертається до читача й поміж рядків розповідає про свою молодість й прагнення йти далі, до майбутнього уперед, датований вірш 1966 року, хоча тут ми вже споглядаємо його іншим, ніж у збірці «Погляд». Головний мотив, що нетлінно мандрує від однієї збірки до іншої – мотив «не розгубити це життя – віддати за красу відверту, за відверті

очі» [86, с. 89]. Ще в найпершій збірці «Сонце в росі» автор згадував про далекоглядну, але й короткочасну красу, яку ми шукаємо, топчучи щось значно важливіше, яке під ногами не помічаємо, адже нестримно біжимо за «квіткою», що є образом краси, встаючи безжально на «хліб» – жито. Ще один образ, який автор у вірші «Відвертість» згадує вже в новій збірці – дорога:

Головне – дорога, головне – тополі [86, с. 89].

Дорога – образ прагнення йти далі, не стояти на місці, шукати кращого, але, як каже автор, головне – тополі, бо по дорозі це єдина згадка про Україну, яка начебто мандрувала із ними по світах, це згадка про рідний куточок.

Головне нам душу зберегти від молі
І не дати думці з ліні зажиріти…
Головне – збагнути: ми тут не приблуди.
І не красуватись. Ми не на малюнку [86, с. 89].

Отже, змішування природи з людськими бідами чи переживаннями, роблячи дерева близькими чи друзями для людини, її провідником, спомином, Петро Скунць намагався відобразити цю єдність. Таку ідею він порушуватиме й надалі у своїх поезіях, вона є однією із головних мотивів шістдесятників.

Ця збірка наділена дивовижно-цікавою назвою. Якщо заглянути у словник, то:

«Сейсмічна зона — територія, яка охоплює епіцентри землетрусів. Виражена відносно вузькими смугами, пов'язана з областями інтенсивних тектонічних рухів, формуванням гірських хребтів і міжгірських прогинів, глибоководних океанічних жолобів та рифтових зон. Виділяють два головних сейсмічних пояси: Євроазійський і Тихоокеанський» [9].

Отже, цю назву Петро Скунць дав своїй збірці, назвавши свої вірші «епіцентром землетрусів». Насправді його життя, як людини-поета, як людини-патріота, як людини-шістдесятника (ось тут було, напевне, найтяжке) було нелегким протягом усього життя, в певній мірі саме його життя – це землетрус,

а в кожному вірші він розповідає читачеві про себе й свої тривоги. Починає збірку віршем «В ту ніч у мене було все тихо» – немов затишшя перед бурею. А далі розпочинає цикл під назвою «Заповнюю анкету», де в кожному вірші він чітко розповідає про себе: хто він, звідки, яка його національність, соціальне походження, сімейний стан, партійність, відношення до військової служби, яку він неодноразово згадує в попередніх збірках, та особистий підпис:

Моя Вкраїна в мене у крові!
Вона живе у смутку і надії,
вона ридає в кожній удові,
вона у кожній матері радіє!
Все найрідніше в неї перейму:
і мисль Тараса, й голос непокори...
Якщо планету вище підійму –
Вкраїна стане точкою опори... [86]

Вірші у збірках часом перетинаються, наприклад сюди поміщений цей цикл, а у збірці «Полюси землі» – вірш «Заповнена анкета». Тут є чотири балади: «Чілійська балада», «Партизанська балада», «Розстріляна балада» та «Балада в шинелі». Два вірші-пісні: «Материнська пісня» та «Громадська пісня». Два вірші-листи: «Не скопище географічних назв…» та «За вічним щастям вічно у погоні…».

Петро Скунць – закарпатський поет, тому для нього рідне, що викликає спомини, нагадує про дитинство, асоціюється з Україною, його рідним місцем – це природа. Тому часто у його збірка можна зустріти вірші, які відсилаються на такий мотив. Наприклад, у збірці «Сейсмічна зона» вірш «Тиша. Гори. Я», у збірці «Полюси землі» – «Всесвіт, гори і я», ба більше із такою ж назвою у 1970 році у світ виходить ціла збірка.

Збірка «Спитай себе» – збірка закарпатського поета Петра Скунця, яку автор розпочинає саме з поеми із разючою назвою «Розп’яття». Тут кишить дух

радянської епохи, як казав Тарас Салига. Також у ній ще вміщено прозово-поетичне есе «Відпустка у природу, або На пошуки себе самого» та вірші різних років: гостро соціального, філософського та ліричного характеру.

У 1997 отримав державну премію України імені Тараса Шевченка за збірку поезій «Спитай себе».

У 1989 році критики відзначали, що Скунць – закарпатських поет, який торкається теми Чорнобиля, наприклад у поезії «Енергія» збірки «Спитай себе»:

Що ж, і назад не повернеш голобель
У вчорашню чорняву журбу.
Не сховати віднині Чорнобиль
За вкраїнську плакучу вербу. [88, с. 100]

У Петра Скунця, як вже самобутнього поета із своїми вже скунівськими образами, є збірка, видана в 2003 році «Нічні потрети», де в ній він звертається до видатних постатей, як-от Василя Довговича, Духновича, Маркуша, Гренджа-Донського, Боршоша-Кум'ятського, Зореслава, Августина Волошина, Дмитра Вакарова.

Є тут і про його сучасників, як-от: Степан Пушик, Іван Хланта, Йосип Жупан, Юрій Станинець, Федір Потушняк, Михайло Танчаній, Олесь Гончар, Іван Маргітич, Юрій Керекеш, Іван Чендей, М. Ф. Опаленик, Степан Усик, Василь Комендар, Фелікс Кривін, Юрій Шкробинець, Григір Тютюнник, Василь Вароді, Володимир Сливка, Федір Зубанич, Петро Рак, Ігор Білозір, Назарій Яремчук. В інших Скунцевих збірках вміщено ряд інших поетичних присвят.

Окрім присвячених поезій Дмитру Вакарову, є ще чимало віршів, які Петро Скунць писав й іншим поетам, наприклад Миколі Вінграновському, Олесеві Гончару, Ігореві Білозірові, Василеві Густі, безумовно поза списком

Тарас Шевченко. Ця збірка – це окремий витвір мистецтва, адже багатогранна образність із символікою та описом різних постатей.

Васи́ль Ґре́нджа-Донськи́й — український поет Закарпаття, прозаїк, драматург, публіцист, перекладач, громадсько-культурний і політичний діяч, один із творців Карпатської України, редактор щоденної газети Карпатської України «Нова свобода», співредактор часопису «Русинъ». Борець за незалежність України у ХХ сторіччі.

Петро Скунць присвятив поетові вірш «Ґренджа-Донський»:

Бо наша правда — для тюрми.
А на свободі надто гречна.
Збагне Америка, не ми, що є поет високий Ґренджа.
Він є і каже: я — це ви.
Та в путах держать нас «гулаги» [75].
Ми Закарпаття — для Москви, а Підкарпаття ми — для Праги.
І каже він: блудні сини, повзуча ваша суть зміїна, таж ми — не просто русини, аж ми — Карпатська Україна.
За це я жив. За це я ліг
не у свою — словацьку землю.
Але від ваших рук і ніг
себе я вже не відокремлю [75].

Петро Скунць протягом довгого часу творив в тоталітарному режимі, це мало свій вплив на його поезію. Дотичною темою, яку ми зустрічаємо і в ранній, і в середній періоди його творчости – є історична тема в переплетенні з намаганням переконати читача дивитися в майбутнє, цю тему викликав нав’язаний тодішній «радянський світогляд». У цей період поезій на історіософські теми не так вже й багато. Але візьмемо до уваги поему «Розп’яття» (1971). Вона цікава тим, що у ній виразно змальовані міфологічні пласти й архетипи національної свідомості.

Петро Іванишин, досліджуючи творчість Петра Скунця, зауважив, що йому «еволюційний характер становлення світогляду.., який рухався від сліпого радянофільства через український радянський патріотизм до сповідування національної ідеї (націоналізму)» [22, с. 168]. Усі його присвяти недаремні, адже кожна із цих постатей була важливою частиною життя і кожен із них вплинув на світогляд Петра Скунця. Також і цікавився поетичними добірками не лише українських письменників чи поетів, але й слов'янських поетів XIX ст. – В. Ганка, Я. Коллар, Й. Лінда, Ю. Словацький.

Ось яку характеристику стильової манери П. Скунця дає той же П. Іванишин: «…тенденційно-реалістичний дискурс антиколоніального спрямування, з частим ексгортативним пафосом і переважно автологічним мовленням, що базується на перманентному конструюванні антитез і афоризмів» [22, с. 169].

Звичайно, у творчості Петра Скунця присутні філософсько-ірраціонально-містичні уявлення про історичний процес, які можна побачити в 1980-х роках в поезії «Небачений звір, або Народження музики», яка присвячена С. Пушику (1988). Так, у його поезіях бачимо звертання до міфологічних, язичницьких мотивів, до яких він протягом десятиліть звертається. Це називають міфологічним візіонерством. Щоправда автор свої поезії завуальовує ще й філософськими мотивами, що робить твір експресивним та універсальним. Язичницькі боги з невідомим звіром, що в ньому «копошиться», переплелися во єдине. Цікавою є назва самого твору, адже Петро Скунць надав їй аж дві – небачений звір або народження музики. Так про що ж мова? Уявний звір, що є образом музики, яка народжується зсередини автора, його муза, що пне із його, тратить його сили та енергію, вимагає самовіддачі та моральної стійкості на кожен рядок вірша:

Я приніс Перунові й Стрибогу
щедру жертву – тучного бика.

І здавалось, – прогнав я тривогу,
наді мною – верховна рука.
Попрошу – і шугне блискавиця
в того звіра… Боги мої – ні!
Вже той звір у мені копошиться,
так не бийте, боги, по мені! [75]

Його муза – «тонкий інструмент, на якому грає груба дійсність» [75] і це його внутрішній хижак.

Автор сам виокреслює історичні межі, про які надалі розповідає. Тут змішаний язичницький мотив і мотив справжньої віри, проблематика людства й образ моральности, він немов через образ себе зображує великий гріх людства, немов бере на себе всю відповідальність за вбивство Спасителя:

І сьогодні, у пору залізну,
коли люди – собі вороги,
ви даремно у душу полізли.
Там немає вам місця, боги.
У гріхах я сьогодні по п’яти,
і спасіння – надія пуста.
Я дозволив Христа розіп’яти,
не схотів я живого Христа [75].

Петро Іванишин зазначив: «Мегатеми та мегаобрази, вірніше, їх опрацювання та розвиток складають серцевину творчості Скунця. Маючи їх за ціннісні орієнтири, поет робить своє лице впізнаваним, а поезію – неповторною» [26].

Якщо вже й говорити про Скунцеві мегатеми, які мають відображення історії, то варто згадати вірш «Духнович» (1990). Хто ж ця людина, прізвищем чиєї названа поезія? Його звати Олександр Духнович (1803–1865 рр.) , він був закарпатським греко-католицьким священиком, письменником, педагогом,

поетом і культурним діячем. Тут зображено негативне ставлення до возвеличення «отцем народів» Сталіна, тобто занедбання релігійних, духовних здобутків закарпатців у ХХ ст., в період Сталінського режиму:

Серп – до горла, на лоб – обух,
і ніякий отець Духнович
у тобі не пробудить дух.
Бо який панотець-добродій
Нам потрібен
чи навіть Бог,
коли з нами отець народів,
коли з нами отець епох?
… і навіщо нам дух-Духнович,
Де явив себе Сталін-сталь? [75]

Тема трагічного переживання, емоційного сплеску про свій народ, своїх краян, свою націю змальована в цій поезії:

Не було ні братів, ні зон,
просто нас не збудив Духнович,
і триває кошмарний сон [75].

У поезії Петра Скунця зустрічаємо кілька різних диптихів. Диптих тут – це дві поезії, що об’єднані однією темою або з одним мотивом. Є міфологічний диптих «Дана. Лада» (1992), диптих про опришківський рух – «Опришок Пинтя» (1993) і «Ходить Добош по Карпатах» (2000).

Отже, Петро Скунць увійшов у історію закарпатської, відтак усеукраїнської лірики своїми довершеними героїко-патріотичними трактатами. Становлення поета крізь призму його творчих доробків було довгим і нелегким, але попри непрості умови, які були для українських митців, він не забував про культурну та політичну діяльність.

У його творчій добірці неможливо ще оминути ще один жанр – поема. Вони філософсько збагачені, сповнені образністю, пейзажами, де автор зачіпає проблемні теми, як-от людина та держава, індивідуальність та свобода слова, моральні цінності.

Поеми «На границі епох» (1968) та «Розп'яття» (1971) становлять другий творчий етап Петра Скунця (1968-1971 рр.). Головною їхньою тематикою були суспільно-громадянські та морально-етичні, тут порушено взаємозв'язок людини і суспільства крізь призму історії та образи. Автор чітко надав розуміння людини 60-70-х років, показавши людське «я», яке визнавалося ганебним проявом людини, бо вона за настановами влади мала бути сумлінною масою та не виділятися, а краще підпорядковуватися.

У цих двох поемах поєдналися і лірика, і епос, і драматизм, хоча їх відносять до лірико-публіцистичного напряму. Петро Скунць є частиною подій шістдесятих. Він підтримував стосунки з різними поетами, але в період написання поеми «Розп'яття» тісно спілкувався з В. Чорноволом і М. Руденком. Можливо, до Петра Скунця тоді теж почали скептично ставитися, хоча це був не перший твір, де він порушив політичні ідеї. Адже в поемі «На границі епох», як і в «Розп'ятті», йдеться про проблематику громадянина та держави, але в ній він більше описував події Другої світової війни, що могло бути причиною несумнівну в цьому творі й дозвіл на друкування, адже він не викликав підозр. А от з другою поемою все складніше, адже тут вже рік її написання співпав із тим періодом, коли І. Дзюбу, І. Світличного та І. Чендея переслідували та тримали під «гострим оком», не даючи ступити крок. Поема зазнала краху – розп'яття, усі її книги мали знищити, хоч і вдалося зберегти примірник, але лише через 20 років його надрукували. Трагедія політичної ситуації шістдесятників недаремно завуальована ними самими, а саме за допомогою віршів, адже в будь-який момент кожен із них міг зазнати гніту з боку влади.

Поема «На границі епох» – це не менш особливе з-поміж інших творінь поета, адже Петро Скунць вперше пише поему, в якій не просто насамперед висуває проблему внутрішніх переживань, але ще й робить відступи, в яких розмовляє з Дмитром Вакаровим.

«На границі епох» складається із двадцяти розділів-частин і кожна з них самодостатня. Загалом увесь твір ліричний з головним питанням про існування людини в тоталітарному режимі. Спільним для всіх віршів було те, що вони супроводжувалися емоціями – переживаннями, як у «Хто ж ми?», роздумами та апеляціями збунтованої особистості.

Головним мотивом цієї поеми є пошук істини, намагання виокремити особистість і розтрощити стереотипи, які руйнують життя та утискають права людини.

Багато дослідників, як-от Т. Салига, В. Моренець, В. Поп, Чендей, досліджуючи Петра Скунця як письменника, стверджують, що в нього є схильність до філософських рефлексій.

«На границі епох» – не просто життєпис поета, бо тут присутні внутрішні монологи героя, через які автор доносить до читача душевну трагедію людини в умовах дорадянського Закарпаття. Уся поема сповнена емоційними роздумами про важливі проблеми суспільного буття. Поет у кожному рядку вірша звертається у думках до свого героя, наче радиться з ним і тому відчуває за собою право сказати:

Я не знаю, де твоя могила,
тільки знаю, де твоє життя! [73, с. 86]

Вона видана й написана якраз в активний період творчості. Поет був такою людиною, що стояти осторонь від суспільних проблем ніяк не міг, тому в цих віршах він постійно звертається в думках до свого героя щодо проблем життя й смерті. Розкриває цю поему автор вступними словами, де звертається до Дмитра Вакарова – «Митре».

Дмитро Вакаров – український поет-антифашист, який писав російською мовою. Його в 1944 році засудили на довічну каторгу, а в листопаді 1944 перевезли до Німеччини. Він був в'язнем концтабору Дахау, потім Нацвайлера і загинув після жорстокого побиття табірними наглядачами. Дмитро Вакаров був і є важливою постаттю та займає почесне місце в літературному процесі Закарпаття. Його поезія виходить за межі місцевого звучання. Згодом Дмитру Вакарову встановили пам’ятник у с. Іза та м. Хуст, а потім й заснували премію ім. Д. Вакарова. Премія присуджується за кращі творіння митців літератури, в яких описується життя на теренах різних подій та відображається індивідуальний стиль написання.

До кожного розділу цієї поеми Петро Скунць підібрав епіграф – слова Д. Вакарова, щоб кожен із них ніс такий же сенс у рядках, які пише автор. «На границі епох» написана в 1967 році. Це період страждань поета як шістдесятника, адже саме тоді активно нищили тих, хто йшов проти влади й мішав. Насправді Петра Скунця не оминуло це розп’яття, адже його потім за іншу поему, яка написана в 1971 році, «Розп’яття», намагалися знищити. Конфіскували весь тираж і цілий наклад був знищений. Хоча й водій, що вивозив примірники з видавництва поцупив кілька книжок собі, що дало змогу врятувати частинку цих віршів. Після цього нелегкого періоду Петро Скунць знову почав активно писати й видаватися аж в 1979 році.

Автор використовує тут двічі вірш-лист: «Лист із гімназії» та «Лист із 1968 року». Останнім закінчується поема, де автор начебто прощається із своїм товаришем Д. Вакаровим:

Митре мій, безбожний правдомольцю,
Друже мій нестрінутий, прощай! [73, с. 86]

Друг, якого він не зустрів та й вже не побачить, хоча печалиться за ним:

Але, друзі, випиймо й за мертвих,
Що стають потрібними живим! [73, с. 86]

Петро Скунць тут тричі конкретизую, пишучи точні роки: 1942, 1943 та 1968.

«Над томом Франка» – частина поеми, в якій автор добре відкриває читачеві душу на свої вподобання, адже він був прихильником ще й Франка й згадує тут і Шевченка, адже полюбився він йому вже дуже давно. Книга ця для нього – «країна прагнень і болінь» [73], він уводить образ мальовничої невідомої країни Франкіани, «де зів'яле листя ожило, де весь рік гримлять каменярі, де не роблять кроку без мети» [73, с. 67]. Ця країна, описана частково такою, яку б хотів бачити наш поет, де віра не тоне, де живе воля слова:

Там не тоне віра у багнюці,
Там проходить чистою душа
Крізь болото свинських конституцій,
Крізь іржаві промені гроша [73, с. 67].

Петро Іванишин зазначає, що Петро Скунць зумів створити вербальний універсум «країни Франкіани», де герой здійснює національно-духовну ідентифікацію, щоб стати для читача джерелом істини буття та допомогти йому віднайти сенс. У такий спосіб поет намагався відродити національно власну країну.

Цю поему він пише в 1967 році, це вже період активного розпинання шістдесятників радянською владою, тому й українських Шевченка та Франка немає, а є лише радянські. Автор небезпечно, як по лежу зачіпає тему українства та намагання розкрити проблему фашизму та лукавства.

Петро Скунць в своєму творчому доробку має ще одну поему – поема «Розп'яття», якою розпочинається збірка «Спитай себе», за неї автора у 1997 році нагородили Державною премією імені Т.Г. Шевченка. Цей твір зазнав певної наруги з боку влади, але й це не допомогло затоптати, скрити більше значення слів поеми, адже, на щастя, зараз маємо змогу пройнятися болем, в якому б'ється супротив щодо обмежень свободи слова й інших нагнітань.

Петро Скунць дуже часто порушував проблему – громадянин і держава, зокрема й у цій поемі.

Насамперед уже не у віршованих рядках постає цей конфлікт, а в реаліях життя. Розіп'яли як і поему «Розп'яття», так і творця цього твору. Вона написана в 1971 році. А починалося все з того, що поема вже була надрукована, а примірники от-от відправлятимуть на продаж.

Саме в цей період у Києві вибрали нового рецензента-різника [104], як називає його Іван Чендей. Це був недолугий поет Микола Нагнибіда, який писав рецензію, підписавши своєю рукою цій поемі смертний вирок. Іван Чендей обурено зазначає, що такі, як він, і близько не гідні братися до таких творінь, ба більше, виносити вирок. Він говорить, що це як змішування крові, адже Скунць для Нагнибіди є далеким і незрозумілим. Рецензію на цей твір міг би написати Б. Олійник, Д. Павличко, М. Вінграновський, І. Драч, як каже Іван Чендей.

«Але тут, очевидно, в Комітеті знали, кого вибирати собі в рецензенти, аби було так, як треба… Випадок з «Розп'яттям» Скунця довів, що і «Розп'яття» можна розіп'яти, коли попадає воно в руки грубі. Як кажуть: "Був би Авель, Каїн знайдеться"» [104].

Тільки не так просто можна знищити те, що горить покликом до справедливости й несе в собі емоційний вибух супротиву. Цілий тираж мали знищити, його й знищили, але хтось таки сховав кілька примірників, кажуть, що це був водій, який вивозив з видавництва книги, він вирішив поцупити, а тим врятував геніальне творіння Петра Скунця.

Отже, історія кількох сторінок у контексті довго нелегкого часу дійшла до наших часів.

Поема «На границі епох» присвячена Дмитру Вакарову, а «Розп'яття» – Івану Кубинцю. Іван Кубинець – важлива постать, яка у творі застигає назавжди, як образ пам'яті про розп'яття державою нашого народу. Він був

земляком Петра Скунця, який боровся проти фашизму, воїн-доброволець, що добровільно встав на захист своєї землі. Петро Скунць пройнявся цією історією, бо вона зачіпала і його, викликала й певний жах, біль і прагнення передати це іншим, показати всі сторони медалі, наповнюючи кожен рядок емоційними хвилями та образами.

Автор зазначає, що цей твір присвячений «пам'яті воїна-добровольця Івана Кубинця, що був тільки нашим земляком, а нині належить усій Землі; гордій пам'яті Івана Кубинця, народного героя Чехо-Словаччини, розіп'ятого фашистами 18 квітня 1945 року.» [88, с.12].

Петро Скунць був близький із своїми краянами-закарпатцями, він упадав усією душею за її занепади та за її возвеличення, йому ніколи не була байдужа доля Закарпаття, місця, де його серце й душа назавжди. Тому й доля Івана Кубинця боліла, він не міг бути осторонь, змалювавши не лише трагедію воїна-закарпатця, а й більше значення – образність людини в державних рамках.

Історія Івана Кубинця полягає в тому, що його нацисти розіпнули в 1945 році в чеському містечку Штітіна. Така форма стратити була за те, що він сповідує християнство, та за те, що він повстав:

...Розпинали його
на живих і мертвих хрестах,
гей, по селах усіх і містах -
розпинали.
Гей, по всіх перехрестях земних,
на орлах
і на тінях від них...
Прибивали його
до воріт яворових сумних,
ще гойдалось дитинство на них,
а його прибивали. [88, с. 15]

Поема складається з 12 частин: «Яворова колиска», «Розп'ясти», «Відступ до себе», «Пісня рук», «Дорога між плотами», «Громадянська пісня», «Затінок явора», «Батько флояри». «На бунтую чім серці», «Материнська пісня», «Втомлений вечір», «Явір над тобою» , її умовно можна поділити на дві частини, де в одній він порушує болючу тему «народ і влада», описує страждання за історію, мову, культуру, незалежність свою й своєї держави, а в іншій вже розповідає про закарпатського воїна-добровольця – Івана Кубинця, який тут як образ, за допомогою якого Петро Скунць описує кривду усьому народові. Автор зображує людей, які начебто стоять разом, але вони порізно й навіть не прагнуть бути ближчими:

Ще по-людськи стояли навкруг,
та ніхто вже нікому не друг,
ще ніхто не піддався злобі,
та ніхто вже не вірив собі…[88, с. 16]

Зображення заборон щодо того, щоб мати свою думку, виявляти свою особистість, виокремлюватися, показуючи своє «я», люди стали натовпом – «рота серць, неспроможних на бунт, штампували вже цвяхи секунд» [88, с. 16].

Із заголовків частин поеми вимальовується чіткий образ явора, що несе в собі три вірші, але попри це ще є згадка і в наступних частинах. Цей символ матеріалізовується, проникаючи в кожен рядок розділів, в колиску, флояру, хрест, ворота, труну.

«Промовистими символами для українців, окрім названих, є явір, ясен, сосна, бузина, липа, мальва, конвалія, рута-м'ята, лобода. Явір – символ козака, парубка, здоров'я та сили; молодості, віку людини взагалі, вічної пам'яті; дитинства» [11, с. 82].

Поема розкривається першим віршем «Яворова колиска», як образ заколисування людини, намагаючись зробити її підвладною, покірною й без віри:

А без віри…
Не можна без віри,
Бо людина росте догори…
У людину вдягаються звірі,
Та, напевне, мої явори… [88, с. 14]

Цікава образність явора й дому панує в цих рядках. Автор говорить, що для явора дім – це небо, яке він завжди знаходить, до якого тягнеться увись, щоб дістатися, навіть попри те, що «є тільки видимість неба», але, на жаль, люди стали неспроможні так берегти свій дім:

Домові тому може позаздрити кожен,
Тільки нести небо не кожен спроможне.
Люди й хрести
Поруч у небо зростали. [88, с. 14]

«Розп'яття» про людські думки, прагнення, віру, бажання бути вільними, що розпинали не лише фашисти в 1945 році, а й сьогодні розпинають за власне я й творіння поетів і письменників. Явори – образи вічної пам'яті, які наче до сьогодення донесли біль, розпуку й муку, бо вони втілення хрестів:

Гей, явори,
Чом ви ставали хрестами?
Той від жури,
Той від сокири поникне,
Той до небес,
Інший до сильного звикне. [88, с. 14]

Людський упадок сил і зневіри, покора, яка нестримно тягне їх у низ, а тих, хто бореться, чекають хрести з яворів, які роблять оті «покірні»:

Віру на хрест
Тешуть покірні в нестямі,
Поки й самі

В полі не сходять хрестами.
Добрі й німі
Люди-хрести. [88, с. 14]

Ця поема – унікальне втілення авторового «я», вираження його думок, та для нас читачів його самобутній прояв боротьби словесної на противагу гнітючим заборонам. Розпинання народу як особистісного духу в особі одного воїна. У вірші «Розп'ясти», назва якого звучить як наказ, що виконували по всіх містах і селах:

Розпинали на предковім тім,
Що пустив хрестоносців у дім,
На мені розпинали, на вас,
Коли ми береглись про запас,
Коли ми береглись напоказ…[88, с. 15]

Петро Скунць уособлено показує розп'яття як смертний вирок не лише тіла, а й душі, яку розпинали за будь-яких незрозумілих причин, як ворогів, за слова, дії та віру. Розпинання на яворі – символі дитинства, у весняний час – час розцвітання, відновлення усього мертвого, усього сплячого, пробудження:

А весна заявляла права,
І під ноги вдаряла трава, -
Мов гвіздками, трава ярова
До землі прибивала. [88, с. 16]

Володимир Моренець висував припущення, що в цій поемі, можливо, йдеться про Івана Дзюбу та його памфлет «Інтернаціоналізм чи русифікація?», у якому він писав радянську владу та її перегин у політиці, за що його потім переслідували. «Соціально-історичні контури поеми, її проблемне наповнення й пафос дають підставу думати, що йдеться тут про Івана Дзюбу, переслідуваного в ті роки за свою правозахисну й народоборчу працю

«Інтернаціоналізм чи русифікація?» [40], з якою нині вільно знайомиться вся Україна»:

Він ступав, і з його самоти
виступало народу лице,
хоч не думав, не відав про це.
Городився в сусіда город,
напихався мовчанкою рот,
а далеко від мирних щедрот
сам ішов він творити народ. [88, с. 17]

У вірші «Дорога між плотами» автор пише, немов вириває з контексту про погоню:

Але йшов, не зважав на погоню,
Ще бездольний, і все ж не жебрак,
Бо долоню, відкриту долоню,
Стисла люта судома кулак. [88, с. 24]

Йдеться про моральне розпинання «солдатами», які є просто людьми:

А вона із людей, солдатня,
І ніхто ще руки не підняв,
І за цвяхом ніхто не посяг,
І ніхто не дивився на цвях,
Але всі прибивали. [88, с. 16]

Бути як всі, як одна сіра маса – схвально, а просити, слідкувати за політикою, боротись за свої права, мати свою думку – це карається, адже усі мають бути рівні, однакові, ніхто не може бути кращим. Тут Петро Скунць на прикладі будь-яких відсторонених двох людей показує, що, можливо, вони були осторонь, трималися подалі, але все ж і тут всі мали бути разом і робити одне й теж:

…Гей, ви два,

що відвернулись,

нате вам по цвяху!.. [88, с. 19]

Для нас тепер це значно чіткіше вимальовується, адже ця поема написана в роки непростих письменницьких часів – шістдесятництво – коли спочатку дарують крила, а потім ламають їх за слова. Так ось тут автор намагався в уособлені певних слів надати їм образність влади, щоб так показати повну картину тих емоцій та рушійну силу, злам, зневіру й утискання. Образ звіра, від якого автор не хотів би походити, тому натхненно вплітає сюди символіку кольорових квітів, які, напевне, є символом їх творіння та тих, хто несе у світ визнання, любов, намагання проявляти себе та прагненням любити свій народ, країну та минуле:

У нас така робота в світі,

Якої світ не розхопив:

Садити квіти, стільки квітів,

Аби ніхто не розкупив. [88, с. 20]

Петро Скунць, до речі, чимало згадує про віру, як про певний рушій сили для звершень, ба більше, для сховку від звірів:

Крута, Мар’янко, наша віра,

Не так висока, як крута.

Сюди не ступить лапа звіра,

Та клич звіриний доліта. [88, с. 21]

Вірш «Відступ від себе» якраз несе в собі усе вище сказане, автор дав йому такий епіграф, узятий з листа: «Люди походять від звірів, а мені хочеться, щоб вони походили від квітів». [88, с. 19]. Квіти як поклик весни, ніжности, тендітности, але в кожному із нас живе звір, який для автора, як «самороздвоєння особи, самороздвоєння землі» [88, с. 20]. Віра – важлива частинка кожного із нас, бо саме вона вгамовує в людях звірів:

Немає тяжчої неволі,
Аніж свобода пустоти.
Немає тяжчої… Зневіра
Об зорі палить цигарки. [88, с. 20]

Межа між багатством та бідністю, розмежування «тридцятьма срібняками», що розділяють рідних і друзів:

А висоти оті блаженні!
Небом тішать лишень жебрака.
Та боюсь я, що в теплій кишені
На срібляник наткнеться рука. [88, с. 23]

Окрім звіра, тут у частині під назвою «Дорога між плотами» лунає образ крука, якого автор ототожнює так: «Запам'яталося: крук живиться переважно падлом…» [88, с. 23].

Головними образами та ключовими словами поеми є віра/зневіра, воля, минуле й майбутнє. Петро Скунць нібито наголошує, що віра та пам'ять минулого будує майбутнє, що це є «три слони», на яких тримається запорука щасливого майбуття:

Залишають історію предкам,
Я скупіший, собі й залишу. [88, с. 24]

Образ отого чорного крука, як образ чорного минулого, чорної влади та їх знущань, які закарбовують поети у свої рядки для пам'ятання:

Не забули? -
Воронячі зграї,
Не забули? -
По наших верхах…
…Пам'ятаю за правом поета
Руки-злети усіх поколінь. [88, с. 23]

Іван, якого митець тут описує, є уособленням тієї частини людства, народу, без якої не може війна, оборонці-добровольці, які хочуть жити, але вірно йдуть умирати, лишаючи позаду побратимів, «що не зважились поруч іти» [88, с. 25].

Ворон – смерть, яка як тінь йде заді за тими, хто добровільно пішов на війну, змагатися за майбутнє всіх тих, хто залишились позаду – за плотами, «за якими свої війни ведуться також» [88, с. 24].

«Громадянська пісня» як заклик не здаватися, не просити милосердя і «не клянути свою висоту» [88, с. 26], бо:

Ще прийдуть нові побратими
Визволяти закляті світи,
Браття, браття, лишаймося з ними,
Ще не всюди полон пустоти» [88, с. 27].

Поети шістдесятих років часто надихалися українським фольклором і часто запозичували певні фольклорні образи чи використовували різні мотиви. У Петра Скунця частини поеми теж мають такий нахил до народних пісенних назв та образів, починаючи із сьомої частини – «Затінок явора». У цій частині автор бере за основу фольклорний момент із ворожінням ворожки, а натомість розбавляє цією частиною увесь сюжет, намагаючи донести читачеві й інші життєві проблеми, він наголошує на тому, що де б не був наш дім, вибудований, кам’яний, але всі ми подорожні, бо:

Але всі ми подорожні,
Де б не зводили поріг.
…А кочують наші думи
Голі й босі, як колись. [88, с. 27].

«Тут присутній опис дружини й дитини Івана Кубинця, що в зневірі йдуть шукати розради до циганки, прототипом якої може бути будь-яка середньостатистична особа, що представляє прошарок прислужників-

підлабузників, які, як правило, намагалися вислужитись перед верхівкою системи. Таких, на жаль, вистачає і в пострадянський час...» [83].

Цікава назва цієї частини, бо лише в закінчені автор згадує явір, який гнеться від сильного вітру. Це порівняння нагадує народ, що гнеться від сильного гніту:

І в одвічному пориві,
Ніби коні, мчать вітри,
І схилившись їм на гриви,
мчать із ними явори. [88, с. 31].

«Материнська пісня» перегукується із «Дорогою між плотами», де автор описує, як Іван-доброволець йде не смерть, прощаючись із матір'ю. А це немов продовження, де матір плаче за сином, що залишилася десь там за плотом чекати його.

Петро Скунць пише про взаємини матері та сина в час війни, про любов і патріотизм. Ці теми продовжуються і у «Втомленому вечорі» та закінчується історія сина, чоловіка, батька у частині останній, дванадцятій – «Явір над тобою»:

Мати сива, а красива
всім літам наперекір.
Це тому, що вірить в сина
Тож і сам у себе вір. [88, с. 42]

«На бунтуючім серці» – продовження «Розп'ясти!», що починається останніми словами про двох, що відвернулись. Продовжується та згадка про весну – відродження, спокій, куди потрапляє Іван, якого ведуть смереки в небуття. На його місце прийдуть інші, які триматимуть оборону і віддаватимуть життя, їх судитимуть, розпинатимуть, але за ними завжди буде перемога. І хоч автора поглинають думки, що варто здатись, не боротись, але поруч завжди знаходять ті, хто не зрадять і не зранять, «перемігши в небутті» [88, с. 37]:

Примирись!
З тебе досить,
Ти ж не Довбуш, не Тарас.
А такі ж буденні друзі
Прориваються вперед… [88, с. 36]

Петро Скунць в наступних частинах продовжує розповідь про життя та смерть Івана Кубинця і найбільше виринає образ явора як супутника, що завжди поруч, ба більше, автор порівнює його із мужнім деревом, якого просто зломили.

Най би хлопці били в нашій творчій спілці
В найгучніші бубни, тільки без гріха. [88, с. 44]

Неодноразово Петро Скунць зводить цей образ та Івана Кубинця, як у частині «Батько флояри» ототожнює головного героя з явором, немов вони є одним і тим самим:

На вітрові ярім,
на вітрові дикім
помірявся явір
із небом великим.
І вдарила в явір
нічна блискавиця.
Не збудеш ударів,
якщо не схилився. [88, с. 32]

Це доводять і рядки:

Може, ти під явором зупинявся часто,
Та впізнати брата в яворі не зміг. [88, с. 44]

Кожен образ Петро Скунць наповнив змістом, який ми прочитуємо поміж рядків: явір – це воїн Іван Кубинець, а блискавиця – фашисти, що його

розпинали, рота, яка пронизувала його поглядом, ніби вбивала спочатку його дух, а потім цвяхами тіло:

Ніби
небо
прибивали
до очей зірками.
Тіло
сіпнулося
Рвонулось
Із усього маху…. [88, с. 19]

Ще виразніше помітна схожість між людиною і природою в майже останніх рядках поеми. Явір і людина – це поєднання природи й особистості, одне ціле. Коріння – образ домівки, твоє коріння – це твій народ і не потрібно шукати інших чужих слідів:

Тільки десь із ночі вибрело прозріння,
що даремно ловиш ти чужі сліди,
бо твоє це листя, і твоє коріння,
і твої дороги сходяться сюди.[88, с. 44]

Образ воїна-добровольця Івана Кубинця – це символ протистояння та віри, які є запорукою сильного народу. Образ тих воїнів, які йшли на вірну смерть заради своєї неньки-країни. Такими воїнами можна назвати шістдесятників, які були тими ж кубинцями, що йшли напролом, йшли словом проти влади та її політики, і через це зазнали втрат, розпачу та гонінь, такими були і Дзюба, і Чендей. Ця поема також була протестом із намагання вийти у світ, але, як показує історія цього твору, розпинали все, боячись слів, які підривають їх «авторитет» творити свої гнітючі справи.

Володимир Моренець зазначав: «Але навіть коли моє припущення щодо Дзюби хибне, це нічого не змінює в тому, що поема «Розп’яття» є рішучим і

мужнім відгуком поета на реакційні суспільні явища рубежу 70-х, що символічний у багатьох аспектах образ Івана має в собі від усіх синів України, які боролися за її щастя і волю, що, зрештою, пошанування героїв і любов до Вітчизни є головним і незаперечним пафосом цього твору. Все його ідейно-емоційне звучання відповідає народній моралі, зафіксованій у традиційному вітанні земляків: «Слава Україні! — Героям слава!» Зрештою, виборсуючись із ночі тупих догм і національного нігілізму до духовного просвітлення, підносячи любов до рідної землі над усіма правдами й кривдами історії, про це насамкінець каже й П. Скунць» [40]:

Вже її (ночі..) сестриця — днина — скоро встане,
а я все про серце, казку та лоби.
Полюби, читачу.
Не мене — то Йвана.
Не його — то явір...
Тільки полюби! [88, с. 47]

Василь Скакандій був художником, що малював картини для збірок Петра Скунця. У нього було своє бачення глибини цих віршів. «Особливим є розуміння Василем Скакандієм Скунцевого «Розп'яття». На передньому плані різкі, певно прожекторні, промені, що, перетинаючись, утворюють радянську зірку, на якій ніби розіп'ятий (як Христос на хресті) ліричний герой. Позаду – знову карпатський колорит: зболена мати, гори, ліси, явори, звісно, готові до бою вояки, елементи гуцульської ґражди. Ліричний герой той самий, що ніс хреста. Але розіп'ятий на зірках. І рветься, стрімко рветься в небо: Був один Іванко, серце мав Іванко, і землею серце в полі занесло. Гей, шукали серце звечора і зранку, а воно – дивися!− в небо проросло…» [59, 13].

Тема війни, війська завжди актуальна, та й, на жаль, по сьогоднішній день. Без минулого немає майбутнього. Без пам'яті про кривду нашого народу, про уособлення того, що вони намагалися пронести через усі війни, зберегти

нашу націю, яку намагалися рознести на різні шматки, інтелігенція – наші поети, письменники, митці – намагалися її своєю ж смертю й біллю прихистити, сховати, передати далі і не дати знищити. Дозволивши спочатку розправити крила українським спілкам, обламували кожному окремо.

«А щодо поеми Скунця: вона – справді майстерно написаний твір, що не терпить витлумачення примітивного і поверхового, твір поета глибинно проникливого, з філософським вникненням у світ, стосунки між людьми; це твір, що розрахований не на читача-споживача, а на читача думаючого і глибокого. Хто воліє твори поверхові, лінується думати і відчувати, хто не здатний осмислювати й радіти несподіваності прекрасного і мислю наповненого у слові, тому поему Скунця не слід і до рук брати. Вона не для нього. Той нехай собі знаходить чтиво легке, де все лежить і плаває на поверхні… Для такого читача у нас більше ніж достатньо віршів і поем, і оповідань, і романів…» [80].

Творчість Петра Скунць справді сповнена жагою до життя, прагненням й вірою в майбутнє, не завуальоване кривдою й утиском влади. Він присвятив собі вірш «Собі на 50-ліття», а потім за півроку десь написав «Собі на смерть». Його побачили вже після смерти автора, він, якщо можна так сказати, приховував його. Дивно, що назви творів такі, але саме тема життя й смерті була для певною рушійною силою, тому про сенс людського життя часто йдеться в його поезіях.

Отже, поет неодноразово порушував болючі теми, проблематику, та висував на перше місце цінності людські, без яких людина не особистість. Індивідуальний стиль митця проявляється в кожній збірці, його майстерно вибудовані образи, зокрема поєднання людини з природою, використовуючи образ явора як і життям, так і смертю-хрестом.

Висновок

Петро Скунць – ідейно-естетичний феномен шістдесятництва. Кільканадцять дослідників довели, що цей період літератури продовжив закарпатський письменник. Він не зробив новітніх відкриттів, але його поезія відкриває нову еру у світі письменницьких доробків – світ скунціана.

Крізь творчість поета-закарпатця простежуються зміни становлення поета як митця своєї країни. Постать Петра Скунця займає одне з центральних місць у русі шістдесятництва. Він належить, як сказав Петро Іванишин, до тієї когорти, яка не виступала відкрито, але боролася словесно так, щоб потрактувати їхні

образи та вислови було нелегко, але згодом зрозуміло й нащадкам. Творчість поета ділять на чотири етапи, серед яких видно, як від першого, радянського, де вплив влади на культуру був великим, уже до третього різко змінюються світогляди поета-закарпатця – від юнака, який шукає правду, чесність та щирість, до поета свого народу, який стоїть на варті тих цінностей, боротьби за свободу й волю України, пробудження від замилювання очей нації.

Метою дипломної роботи було показати Петра Скунця в контексті 60-х років, відстежити спільні ідеї та мотиви в творчих доробках поета, проаналізувати поезію П. Скунця, виділяючи в ній характерні особливості шістдесятників та її вплив на процес цих років. Шістдесятники – ті, хто об'єдналися через один світогляд, ідеї та віру, а їхня творчість була рушійною силою тих років. У цьому русі Петро Скунць посів одне з головних місць, щоб стати частиною рушійної сили для нації, зокрема, головною метою й мрією якого була вільна та незалежна Україна. Тут відшукуються лейтмотиви поезій митця, як-от філософські роздуми, антропоцентричні мотиви, духовність, свобода й любов до Батьківщини.

Простеживши та проаналізувавши поезії шістдесятників, побачимо схожі мотиви у кожного. Аналіз засвідчує те, що вони намагалися змалювати українську дійсність доби тоталітаризму, але водночас, використовуючи гострі образи, намагалися свідомо уникали героїчного пафосу.

Поезія Петра Скунця проаналізована в контексті політичних подій, та прослідковуються певні мотиви та образи, які простежуються від першої збірки й крізь усі наступні роки. Так будувався індивідуальний стиль автора, який можна побачити через інтерпретацію віршів. Петро Скунць як національний митець прокладав свій творчий шлях продовжуючи той, що будував Шевченко та Франко. Він неодноразово згадує їх у поезіях або навіть використовує їхні рядки з віршів, адже література національна бере початок ще з давніх років.

У центрі поезій Петра Скунця ліричний герой – людина, котрій притаманне відчуття національного самоусвідомлення. Головними рушійними силами його та важливими темами творчости є висвітлення України на різних границях епох та важливих цінностей, які мало б сповідувати людство, як-от віру, любов та правду. Його поезія пронизана образністю та замилуванням до своєї країни, яку творили митці, зокрема й ті, що скорили його серце – Франко й Шевченко. Саме в їх творчості поет черпав натхнення.

Україна, народ, край, Карпати, мати, розп'яття Ісуса, Тиса, явір – ось образи, якими пронизані збірки Петра Скунця та епіцентр, від якого починається певна канонічність творчости, що є націотрадиційною й постійно естетично рухається.

Петро Скунць протягом довгого часу творив у тоталітарному режимі, а це мало свій вплив на його поезію. Зображення заборон щодо того, щоб мати свою думку, виявляти свою особистість, виокремлюватися з натовпу, показуючи своє «я», тому важливим питанням постало питання свободи вибору, слова та національної свободи.

Поет-закарпатець витворив свій індивідуальний стиль написання, його масштаби мислення були настільки глибокими, що виходили за звичайні рамки, адже він торкався різних вседозволених і недозволених тем та екзистенційних питань.

Петро Скунць у контексті 60-х із іншими митцями активно використовував у своїй творчості історико-національну та воєнну тематику. Звертав увагу читача на традиційні національні цінності, осмислював суспільні проблеми, змальовував у своїх творах образ звичайної, але духовно багатої людини. Його творам було властиве жанрове та поетикальне розмаїття з наповненням філософських мотивів. Щодо жанрів, то тут поет надає перевагу поезіям-циклам, але також у нього є поеми, балади, легенди, мініатюри, триптихи та диптихи.

Петро Скунць у своїх поезіях порушував гострі проблеми суспільства, його світобачення та сприйняття. Дослідники виокремили скунцівський стиль як окрему манеру письма.

Отже, творчість Петра Скунця в контексті шістдесятницького руху набула рушійної сили, беручи до уваги його вплив на культуру та участь як громадського діяча. Поет виокремив свої образи, вони як окремий вид мистецтва, за допомогою яких поезія стає настільки багатогранною, що досліджувати її в одній площині неможливо, вона потребує більш глобального розуміння й аналізу. У шістдесятих роках поетів об'єднували певні спільні тематиками – це те, що боліло їх усіх, душі їхні прагнули кращого для своєї країни, прагнули процвітання, були спроби й намагання просвітницького характеру, возвеличення особистості. Вони зачіпали різні проблеми – від глобальних політичних до культурних природніх. Їхні душі ніжні, але й сильні, адже пейзажна тематика часто переплiталася й передавала весь швидкоплинний трагічний період 60-х років, що починався розквітом, а згодом усіх їх прирік на смертний вирок та вирок їхньої творчости. Висування на передній план цих політичних тем порушила спокій кожного з поетів.

Петро Скунць у контексті шістдесятницького руху постає як поет, що несе в своїй творчості нові вершини, здобутки й падіння свого часу, людських зневір, прагнення й завуалізованих від влади підтекстів під кожним рядком віршів, слова які автор намагався зберегти до нашого часу, перенісши глибокі переживання й надбання українського. Його дорога в літературі, яку він так натхненно й тяжко прокладав крізь усі падіння, заборони й нищення не була забутою чи оскверненою, він залишився пам'яттю на сторінках історії.

Творчість Петра Скунць справді сповнена жагою до життя, прагненням і вірою в майбутнє, не завуальоване кривдою й утиском влади. Він виступив перед народом як митець і ніс у маси з усіх сил зерно правди

Використана література:

1. Андрійчук, Ірина. Публіцистика духовності і сумління // Урядовий кур'єр. – 2008. – 8 трав. – С. 10.
2. Баган, О. Історіософські акценти Петра Скунця [Текст] / О. Баган // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Філологія.

Соціальні комунікації / ред. кол.: Ю.М. Бідзіля (голова), В.В. Барчан, Н.П. Бедзір та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – Вип. 28. – С. 25–28.

3. Балла Е. Петро Скунць – поет-шістдесятник / Е.Балла // Українська поезія Закарпаття XX століття: Зб. наук. праць. – Ужгород, 2004. – С. 199 – 215.
4. Белень, Михайло. [Вірш]: присвячується П. Скунцю / М. Белень // Срібна Земля. – 2016. – 21 квіт. – С. 12.
5. Біляк, Степан. Петро Скунць: [відкриття мемор. дошки письменнику П. Скунцю на фасаді Закарпат. ОУНБ ім. Ф. Потушняка] / С. Біляк // Карпат. Україна. – 2013. – 8 черв. – С. 1.
6. Вигодованець, Н. Петро Скунць про поетичний дар Надії Панчук [Текст] / Н. Вигодованець // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Філологія. Соціальні комунікації / ред. кол.: Ю.М. Бідзіля (голова), В.В. Барчан, Н.П. Бедзір та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – Вип. 28. – С. 58–60.
7. Витвицький, Володимир. Розіп'ятий на хресті совісті: 70 – років з дня народження Петра Скунця / В. Витвицький // Голос України. – 2012. – № 92(22 травня) . – С. 21.
8. Гаврош, Олександр. Вийшли переклади Петра Скунця сучасної словацької поезії: [про 18-те вид. у відомій серії "Між Карпатами і Татарами", яке присвячено словац. – укр. літ. зв’язкам] / О. Гаврош // Старий Замок. Паланок. – 2012. – С. 11: портр.
9. Геоморфологія: терміни й поняття (коментар): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Тетяна Сергіївна Павловська; за ред. проф. І.П. Ковальчука. - Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. — С. 284.
10. Горват Василь. Присутність. // Науково-мистецький часопис «Екзиль». – 2007. – № 5(10). – С. 11.

11. Енциклопедичний словник символів культури України /за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. – 5-е вид. – Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В.М. – 2015. – С. 912.
12. Захаров, Б. «Український національний і загальнодемократичний рухи». Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956-1987). Харків: Фоліо, 2003. – С. 83–84.
13. Замятин Е. Мы: повести, рассказы, романантиутопия. – Харьков, Фолио, 2013. – С. 447.
14. Зборовська Н. Шістдесятники // Слово і Час. – 1999. – № 1 – С. 74–80.
15. Іванишин В. Голос із вершин духовності // Маринович М. Україна на полях Святого Письма. – Дрогобич: ВФ “Відродження”,1991. – С. 6– 18.
16. Іванишин Петро. Актуалізація націєцентричної традиції в поезії Петра Скунця [Текст] / П. Іванишин // Критика і метакритика як осмислення літературності: монографія / П. Іванишин. – К.: Академія, 2012. – С. 75–95.
17. Іванишин Петро. Екзистенційне прочитання поеми П.Скунця "На границі епох" [Текст] / Іванишин П. // Визвольний шлях. – 2001. – № 2. – С .64–86.
18. Іванишин Петро. Мости попрозуміння: перекладацький стилос Петра Скунця / П.Іванишин // Режим доступу до електронної версії: http://do№ tsov – № ic.org.ua/i№ dex.php?m=co№ te№ t&d=view&cid=446
19. Іванишин Петро. Над томом Скунця: [закарпат. письменник] / П. Іванишин // Укр. літ. газ. – 2015. – 17 лип. – С. 6.
20. Іванишин, Петро. Нестримний, як зухвалість: [рецензія] / П. Іванишин // Слово і час. – 2008. – № 6. – С. 96–97.
21. Іванишин Петро. Особливості формування текстуального "Я" Петра Скунця [Текст] / П. Іванишин // Проблеми гуманітарних наук: Наукові

записки ДДПУ / М-во освіти і науки України, Дрогобицький держ. пед. ін.-т ім. І. Франка. – Дрогобич: Вимір, 2000. – Вип. 5. – С. 222–234.

22. Іванишин Петро. Поезія Петра Скунця (Художнє вираження національно – духовної ідентифікації ліричного героя) / Петро Іванишин. – Дрогобич, 2003. – С. 296.
23. Іванишин Петро. Поезія Петра Скунця як перегук із традицією Шевченка / П. Іванишин // Дивослово. – 2015. – № 5. – С. 38–43
24. Іванишин Петро. Перекладацький світ Петра Скунця / П. Іванишин // Всесвіт. – 2013. – № 5 – 6. – С. 238–247.
25. Іванишин Петро. Поетична аксіологія Петра Скунця [Текст] / Іванишин П. // Слово і час. – 1999. – № 7. – С.14–16.
26. Іванишин Петро. Петро Скунць – поет традиції Шевченка: з нагоди 70 – річчя / П. Іванишин // Укр. літ. газ. – 2012. – 15 черв. – С. 4.
27. Іванишин Петро. Петро Скунць. Силует митця на тлі епохи / П. Іванишин; наук. консультант: М. Шалата. – Дрогобич: Відродження, 1999. – С. 216
28. Ігнатович Олександра. Один не означає – сам / О.Ігнатович // Скунць П. Один. – Ужгород, 2000. – С. 5–24.
29. Ігнатович, Олександра. Петро Миколайович Скунць: 65-річчя від дня народж. поета, перекладача, лауреата Нац. премії України ім. Т. Шевченка (нар. 1942) / О. Ігнатович // Календар краєзнавчих пам’ятних дат на 2007 рік: реком. бібліогр. посіб. / Закарпат. ОУНБ; Від. краєзнав. л-ри; уклад. Т. І. Васильєва; відп. за вип. Л. З. Григаш. – Ужгород: Вид-во В. Падяка – 2006. – С. 238–244.
30. Ігнатович Олександра. Петро Скунць: Літературно-критичний нарис / О. С. Ігнатович; Ужгород. держ. ун-т. – Ужгород: МП "Ліра" – Ужгород, 2000. – С. 137.

31. Ігнатович Олександра. Творчість Петра Скунця: проблематика та художня еволюція. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01. – українська література. – Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України – Київ, 2001.
32. Ігнатович, Олександра. Я в землю впав. Воскресну. Як горіх: пам'яті Петра Скунця (1942–2007) – у день сімдесятиліття поета, яке відзначаємо у травні без нього // Дзвін. – 2012. – № 5 – 6. – С. 130–133.
33. Ігнатович, Олександра. Петро Скунць: [життя і творчість закарпат. письменника] / О. Ігнатович // Письменники Срібної Землі: до 60 – річчя Закарпат. орг. Нац. спілки письменників України / упоряд., передм., підгот, текстів П. М. Ходанич. – Ужгород: Ужгород. міська друк., 2006. – С. 487–494.
34. Ільницький Микола. Літературний Львів і шістдесятництво [Текст] / М. Ільницький // Дзвін. – 2002. – № 10. – С. 138–148.
35. Кляшторна, Наталя. Петро Скунць: поет / Н. Кляшторна // Кляшторна, Н. О. Бойківське сузір'я: слов. персоналій Бойківщини: народилися бойками, мешкали на Бойківщині, прислужилися бойкам. – Івано – Франківськ: Лілея – НВ, 2012. – С. 60.
36. Крупа, М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту [Текст] / М. Крупа. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – С. 416.
37. Кузьма, О. Екзистенційні мотиви лірики П.Скунця (збірка "Один") [Текст] / О. Кузьма // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Філологія. Соціальні комунікації / ред. кол.: Ю.М. Бідзіля (голова), В.В. Барчан, Н.П. Бедзір та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – Вип. 28. – С. 99–103. – Бібліогр.: С. 102–103.
38. Література: Вітчизна. – 1994. – № 1–2. – С. 114–120.

39. Мідянка П. Є така країна Скунціана : [пам’яті П. Скунця] // Екзиль. – 2007. – № 5. – С. 16.
40. Моренець В. Антитези Петра Скунця [Текст] / Володимир Моренець В. // Вітчизна. – 1994. – № 1 – 2. – С. 114–121.
41. Меморіальні дошки Федору Потушняку та Петру Скунцю відкрили в Ужгороді: [на будівлі Закарпат. ОУНБ ім. Ф. Потушянка] // Закарпат. правда. – 2013. – 25–31 трав. – С. 2.
42. Мукгерджі Арун П. Чий постколоніалізм і чий постмодернізм? [Текст] / Арун П. Мукгерджі // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / [За ред. М. Зубрицької]. – Л.: Літопис, 1996. – С. 562-564.
43. Народнопісенні джерела поезії П.Скунця // Тези III народознавчої науково-практичної конференції, присвяченої 100 – річчю від дня народження О.Маркуша, 25–26 жовт., 1991. – Хуст, 1991. – С. 120–121.
44. Науковий вісник, присвячений творчості Івана Чендея та Петра Скунця: [28 вип. Наук. вісн. УжНУ (серія: Філологія; Соціальні комунікації)] // Карпат. Україна. – 2013. – 16 лют. – С. 3.
45. Науменко 2005: Науменко, А. Філологічний аналіз тексту (Основи лінгвопоетики) [Текст] / А. Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2005. – С. 416.
46. Нейметі, Мар’яна. Родина поета презентувала "Мою азбуку" Петра Скунця: [кн. віршів для дітей (в-тво "Ліра")] / М. Нейметі // Новини Закарпаття. – 2013. – 18 черв. – С. 7.
47. Овчарук Ольга Феномен "шістдесятництва" в українській культурі: шлях від тоталітаризму до незалежності [Текст] / О.В. Овчарук // Культура і сучасність № 1. – Київ , 2015. – С. 21–28.
48. Опаленик Марія. "У моїй хаті найдорожчим надбанням є всі збірки мого дорогого учня", – каже Марія Опаленик, вчителька Петра Скунця:

[інтерв'ю / вела М. Нейметі] / М. Опаленик // Новини Закарпаття. – 2012. – 8 верес. – С. 21.

49. Папіш, Віталія. Душа поетового слова (до 70-річчя Петра Скунця) [Текст] / В. Папіш // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Говерла, 2012. – Вип. 17. – С. 42 – 44.
50. Пахльовська Оксана Єжи-Янівна. Українська літературна цивілізація: автореферат дис. д-ра філол. наук: 10.01.01 «Українська література»/ Пахльовська Оксана Єжи-Янівна; НАН України, ін-т. л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2000. – С. 96
51. Пискач Ольга. Мовна своєрідність публіцистики Петра Скунця [Текст] / О. Пискач // Науковий вісник Ужгородського університету / М-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Ліра, 2003. – С. 96–100.
52. Поезії Петра Скунця присвятили збірку "Між Карпатами і Татрами": [26-ий вип. одноймен. серії] // Новини Закарпаття. – 2017. – 13 трав. – С. 16.
53. Пойда С. Серед тіней і дантових примар [Текст]: П.Скунць / Пойда С. // Українська мова та література. – 2002. – № 40. – С. 21 – 23.
54. Пономарів 1993: Пономарів, О. Стилістика сучасної української мови: Підручник [Текст] / О. Пономарів. – Київ: Либідь, 1993. – С. 248.
55. Проблематика та ідейно-художня своєрідність поетичного циклу Петра Скунця "Нічні портрети" // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: (Збірник наукових праць). – Ужгород, 2000. – Випуск 2. – С. 298–305.
56. Проблематика та ідейно-художня своєрідність поеми Петра Скунця "Розп'яття" //Культура Українських Карпат: традиції і сучасність:

(Доповіді та повідомлення, виголошені на міжнародній науковій конференції). – Ужгород, 1993. – С. 520–522.

57. Проблематика та художні особливості поезії збірки Петра Скунця “Спитай себе” // Науковий вісник Ужгородського університету (Філологія). – Ужгород, 1995. – № 1. – С. 97–102.
58. Ребрик Олеся. Петро Скунць – шістдесятник. Поема "Розп'яття" / О. Ребрик // «Екзиль». – 2007. – № 6. – С. 24–27.
59. Ребрик Н. Й. Семикнижжя Петра Скунця в інтерпретації Василя Скакандія. Незавершений проект. – Вісник Закарпатської академії мистецтв. Випуск 8: Збірник наукових праць / Ред. кол.: Небесник І. І. та ін. – Ужгород: ЗАМ, 2016. – С. 11-14.
60. Різновиди синтаксичних конструкцій у поезії П. Скунця / В. Чикут // Лінгвістичні студії. – 2011. – Вип. 22. – С. 225 – 229. – Режим доступу: http://№ buv.gov.ua/UJR№ /li№ gst_2011_22_47.
61. Роль, Л. Поезія Петра Скунця і вісниківська традиція [Текст] / Л. Роль // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Філологія. Соціальні комунікації / ред. кол.: Ю.М. Бідзіля (голова), В.В. Барчан, Н.П. Бедзір та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – Вип. 28. – С. 138–141.
62. Русанівський 2001: Русанівський, В. Історія української літературної мови [Текст] / В. Русанівський. – Київ: АртЕК, 2001. – 391 с.
63. Салига, Тарас Юрійович. Всесвіт, гори і він. Петро Скунць [Текст] / Т. Ю. Салига. – Ужгород: Гражда, 2007. – 120 с.
64. Салига Т. У глибинах гармонії. – К.: Рад. письменник, 1986. – С. 192.
65. Сверстюк Є. Блудні сини України / Є. Сверстюк. – К.: Знання, 1993. – 256 с.
66. Світличний І. Слово про поета. // Слово і час. – 1997. – № 7. – С. 35–37.

67. Скунць Олена. "Він ніколи нічого не боявся": яким був П. Скунць, нині згадує його дружина Олена: [розмова / вела М. Нейметі] / О. Скунць // Новини Закарпаття. – 2012. – 26 трав. – 6 с.
68. Скунць Петро: Бібліографічний покажчик. – Ужгород: ВАТ "Патент", 1997. – 162 с.
69. Скунць П. Відпустка у природу, або На пошуки себе самого // Скунць П. Спитай себе: Поезії. – Ужгород: Карпати, 1992. – С. 166.
70. Скунць, Петро Миколайович. Всесвіт, гори і я: поезії / П. М. Скунць; ред. Д. Г. Давидюк. – К.: Молодь, 1970. – 40 с.
71. Скунць, Петро Миколайович. Колись я був на світі Травнем: поезія / П. М. Скунць. – Ужгород: Два кольори, 2000. – 16 с.
72. Скунць Петро: Літературно – критичний нарис. – Ужгород: МПП "Ліра", 2000. – 140 с.
73. Скунць, Петро Миколайович. На границі епох: поема / П. М. Скунць; ред. Ф. Д. Кривін; худож. В. Ю. Скакандій. – Ужгород: Карпати, 1968. – 86 с.
74. Скунць, Петро. Не суди і не судимий будеш: [розмову із закарпат. поетом / вів В. Ільницький] / П. Скунць // Чим серце наповнена, те говорять уста. – Ужгород: Карпати, 1997. – С. 6–11.
75. Скунць, Петро Миколайович. Нічні портрети: поезії / П. М. Скунць; худож. М. Еней. – Ужгород: Карпати , 2003. – 152 с.
76. Скунць П. Один: Вірші, поеми, балади, переклади, мініатюри / Петро Скунць. – Ужгород, 2000. – С. 536.
77. Скунць, П. Один [Текст] / П. Скунць. – Ужгород: Два кольори, 2000. – 536 с.
78. Мацько 2005: Мацько, Л.І. Стилістика української мови: Підручник [Текст] / Л.І. Мацько [за ред. Мацько Л.І., Сидоренко О.І., Мацько О.М]. – К.: Вища шк., 2005. – 462 с.

79. Скунць, Петро Миколайович. Погляд / П. М. Скунць; ред. Ф. Д. Кривін; худож. В. Ю. Скакандій. – Ужгород: Карпати, 1967.
80. Скунць Петро – поет від Бога: [жит. та творчий шлях] // Карпат. Україна. – 2012.
81. Скунць Петро – поет, публіцист, громадський діяч: бібліогр. покажч. / ред.: Л. О. Ільченко; уклад.: М. Б. Бадида, О. А. Канюка; упр. культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2012. – 109 с.
82. Скунць, Петро Миколайович. Полюси землі / П. М. Скунць; ред. Ф. Д. Кривін. – Ужгород: Карпати, 1964. – 72 с.
83. Скунць Петро: [письменник, перекладач, журналіст] // Рух опору в Україні 1960–1990. – Київ: Смолоскип, 2010. – 145 с.
84. Скунць, Петро. Полонинська ватра. Пролісковий ліс. Ялинка. Байка. Минущий рік. Верховинська ідилія: [вірші; в т. ч. коротка біогр.] / П. М. Скунць // Закарпатська література для дітей ХХ століття. – Ужгород, 2004. – С. 370–376.
85. Скунць, Петро Миколайович. Розрив-трава: вірші, поеми, балади, переклади, мініатюри / П. М. Скунць; ред. В. Т. Дзьоба; худож. В. Ю. Скакандій. – Ужгород: Карпати, 1979. – 312 с.
86. Скунць, Петро Миколайович. Сейсмічна зона: поезії / П. М. Скунць; ред. Н. В. Мельник; худож. Ю. Г. Новикова. – К.: Дніпро, 1983. – 126 с.
87. Скунць, Петро Миколайович. Сонце в росі: поезії / П. М. Скунць; ред. Ф. Д. Кривін. – Ужгород: Закарпат. обл. кн.-газ. вид-во, 1961. – 43 с.
88. Скунць, Петро Миколайович. Спитай себе: поезії / ред. І.М. Ребрик; худож. Н. Пономаренко. – Ужгород: Карпати, 1992. – 206 с.
89. Скунць П. М. Твори. У 3-х кн. / Упорядкування та підготовка текстів Н. Скунць; передмова Тараса Салиги. – Ужгород: Ґражда, 2007. – Кн. І. – 272 с.

90. Скунць П. М. Твори: У 3-х кн. / Упорядкування та підготовка текстів Н. Скунць передмова; Тараса Салиги. – Ужгород: “Ґражда”. – 2008. – Кн. ІІ. – 248 с.
91. Стус В. На поетичному турнірі // Василь Стус. В житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників. – Балтимор-Торонто: Смолоскип, 1987. – С. 21–28.
92. Стус В. Най будем щирі... // «Дніпро», 1965. – № 2. – С. 142–160.
93. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1991. – 512 с.
94. СУЛМ 1973: Сучасна українська літературна мова: Стилістика [Текст]. – Кн. 5. [за заг. ред. І.К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1973. – 588 с.
95. Тихолоз Б. Високий лет з надламаним крилом. Корінь і крона українського шістдесятництва // Поети-шістдесятники // Усе для школи. Українська література. – К.; Львів, 2001 – Вип. 5.
96. Трансформація ідей О.Духновича у поезії Петра Скунця // О.В.Духнович і Слов’янський світ: Програма наукової конференції 23–24 квіт., 1993. – Ужгород, 1993. – С. 49–50.
97. Федака, Дмитро. Два витязі українського красного письменства: [про творчість письменників І. Чендея та П. Скунця] / Д. Федака // Дукля. – 2012. – № 3. – С. 43–50.
98. Федака, Дмитро. Про життєвий і творчий шлях Петра Скунця з відстані п’ятиріччя, відколи його не стало: до 70-річчя від дня народження / Д. Федака // Календар "Просвіти" на 2012 рік / Закарпат. крайове культ. – освітнє т-во "Просвіта"; уклад.: П. М. Федака, П. П. Федака. – Ужгород, 2012. – С. 63–69.
99. Фольклорні мотиви у поемі П.Скунця “На границі епох” // Фольклор у духовному житті українського народу. Регіональні наукові читання. – Львів, 1991. – С. 120–121.

100. Ференц Н. Поетичні горизонти Закарпаття: Літературно – критичні статті. – Ужгород: Мистецька лінія, 2006. – 416 с.

101. Фесенко, В. Україна і Верховина – два крила любові Петра Скунця [Текст] / / В. Фесенко // Дивослово. – 2003. – № 7. – С. 43–48.

102. Художнє звучання народного слова у поезії Петра Скунця//Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні (Матеріали науково-практичної конференції. 5–6 травня 1992 року). – Ужгород, 1993. – С. 178–180.

103. Художня інтерпретація минулого Закарпаття у творах Петра Скунця // Матеріали наукової конференції, присвяченої пам'яті І.Панькевича (23 – 24 жовт., 1992). – Ужгород,1992. – С. 344–345.

104. Чендей І. Щоденник (уривки, 1958–1995). Підготовка до друку С. Кіраля / Іван Чендей // Рідний край. Альманах Полтавського національного університету. – 2018. – № 1 (38). – 67 с.

105. Чикут В. Різновиди синтаксичних конструкцій у поезії П. Скунця / В. Чикут // Лінгвістичні студії. – 2011. – Вип. 22. – С. 225–229. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_22_47.

106. Чорногор, Василь. Дві горді вершини – два невичерпні джерела: [відзначення дат від дня народж І. Чендея та П. Скунця] / В. Чорногор // Літ. Україна. – 2012. – 21 черв. – С. 9.

107. Чорногор, Василь. Краяни пам'ятають і вшановують поета Петра Скунця / В. Чорногор // Новини Закарпаття. – 2016. – 30 квіт. – 15 с.

108. Шетеля, В. Ідея пробудження національної свідомості закарпатців у поетичній творчості В. Ґренджі – Донського та П. Скунця [Текст] / В. Шетеля // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Філологія. Соціальні комунікації / ред. кол.: Ю.М. Бідзіля (голова), В.В. Барчан, Н.П. Бедзір та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – Вип. 28. – С. 169–173.